

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra historie

Linda Horáková

**Osudy benediktýnského kláštera v Orlové
v kontextu dějin kláštera v Týnci**

The fates of the Benedictine monastery in Orlová in the context of history of the
monastery in Týnec

Magisterská diplomová práce

Vedoucí práce: doc. David Papajík, Ph.D.

OLOMOUC 2010

Prohlašuji, že jsem magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 30.4. 2010

.....
vlastnoruční podpis

Obsah

Obsah	4
Úvod.....	5
Rozbor pramenů a literatury - Orlová	7
Rozbor literatury a pramenů - Týnec	10
Geografické podmínky - Týnec	14
Nejasná fundace kláštera v Týnci	15
Týnecký klášter a jeho vliv na církevní rozvoj v Polsku	21
Hospodářské zázemí týneckých benediktýnů v jeho počátcích	24
Hranice týneckého panství	26
Cesta k těšínskému knížectví	28
První zmínka o Orlové	30
První dochované písemné prameny o Orlové	32
Klášter do vysvěcení nového kostela	38
Klášter od druhé poloviny 15. století až po sekularizaci	43
Sekularizace kláštera	48
Orlovští opati a bratři v písemných pramenech	51
Kostel Nanebevzetí Panny Marie	54
EXKURZ - Orlovské pověsti	57
O původu Orlové	59
Umrzlý kněz	64
Vyhnání orlovských mnichů	65
Kaple „U Hrůbků“	68
Závěr	71
Resumé	73
Prameny	74
Literatura	76
Seznam zkratk	82
Seznam příloh	83

Úvod

Benediktýnskému klášteru v polském Týnci a benediktýnskému klášteru v Orlové byla v minulosti věnována vcelku značná pozornost. Polský klášter plní svou religiózní funkci až do dnešních dob, naopak klášter ve slezské Orlové již čtyři století neexistuje. Mnoho současných obyvatel Orlové ani netuší, že benediktýni měli kdysi klášter i v tomto městě. Pokud mají o klášteře nějaké informace, pak pouze takové, že klášter stával v dnešní staré Orlové, která je díky své hornické minulosti poddolovaná, a tak většina budov a také postupně i život této městské části zcela vymizel. Jedinou viditelnou památkou na benediktýnskou minulost dnes může být orlovský kostel, který byl dostavěn sice až v letech 1903-1905, ale gotický oltář uvnitř kostela pochází z doby kolem roku 1470, tedy z období působení benediktýnů v Orlové.

Historie města Orlové je velkou měrou spojena s řádem benediktýnů a to především benediktýnů působících v polském Týnci, kteří zde nechali postavit ve 13. století klášter. Díky klášteru tak máme písemné zmínky i o Orlové z tohoto období, které mapují většinou rozsah a změny různých majetkových poměrů. Kolem kláštera se usadilo obyvatelstvo, o kterém však doposud známé prameny mlčí. Písemné prameny se také nezmiňují o běžném životě v klášteře, proto o chodu kláštera nemůžeme říci nic konkrétního. Všední život se také odvíjel od samotného dění v této oblasti. Nejzávažněji zasáhl do poklidného života kláštera až těšínský vévoda Adam III. Václav, který roku 1561 benediktýny z Orlové vyhnal a sekularizoval jejich majetek.

Cílem této práce je snaha propojit dějiny obou klášterů a pokusit se osvětlit dějiny orlovského kláštera, ke kterým je žalostně málo pramenů. Snaha objasnit vzájemné vztahy mezi oběma kláštery vedly především ke studiu literatury a pramenů týkajících se týneckých benediktýnů. Zasazením nejstarších dějin samotného Týnce a Orlové do kontextu regionálních dějin se pokusí autorka této práce osvětlit dění v kláštorech, které v mnoha případech bylo bráno pouze ve velmi úzkém náhledu a nebylo dále podrobeno bližšímu bádání. V tomto ohledu se snaží následující práce přinést nový, doposud nepublikovaný pohled.

Základní otázkou je upřesnění vztahů mezi mateřským klášteřem v Týnci a jeho expoziturou v Orlové, která žila svým vlastním a poměrně svobodným životem. Další zajímavou problematikou se jeví místo založení opatství v Orlové. Šlo o lokalitu, která byla v pohraniční oblasti a v místech značně vzdálených od mateřského klášteřa. Důvody, proč došlo k založení klášteřa benediktýnů právě v Orlové, nejsou zcela jasné.

Období husitských válek zůstává v literatuře týkající se Orlové zcela nedotknuté. V tomto případě nezbyvá, než se rozhlédnout po dostupné literatuře a snažit se nastínit alespoň dění ve Slezsku a nejbližším okolí. Bohužel, prameny, které by objasnilo dění v orlovském klášteři, nejsou.

Neexistuje žádná publikace, která by se snažila propojit dějiny týneckého a orlovského klášteřa. V dnešní době, kdy polská historiografie nahlíží na některé historické momenty jiným pohledem než česká, se snad není ani čemu divit. Bádání o nejstarších dějinách Orlové nepřesahuje regionálního charakteru, což se odráží i na literatuře.

Oproti tomu týnecký klášteř, který byl situován na důležité spojnicí mezi Čechami, Slezskem a Krakovem, byl považován za strategický bod a čelil nejednomu válečnému konfliktu. Ve středověku byl považován za bohaté a důležité náboženské centrum, které se především díky své poloze stalo opěrným bodem i v politickém dění dané oblasti. Přesto jsou monografie zabývající se opatstvím v Týnci zaměřeny vyloženě na dějiny klášteřa.

Práce je členěna na tři základní části. První se věnuje založení klášteřa v Týnci a nastínění nejdůležitějších událostí, které ovlivnily chod opatství s přihlédnutím na následný vliv na Orlovou. Druhá část popisuje dějiny orlovských benediktýnů až do sekularizace opatství. Exkurz pak představuje několik pověstí, které se váží k samotné Orlové a především ke klášteři.

Následující rozbor literatury a pramenů je pro určitou přehlednost členěn do dvou samostatných celků. Pokud neexistuje zažitá česká podoba polských geografických názvů, je v textu ponecháno originální znění.

Rozbor pramenů a literatury - Orlová

Období středověké Orlové se věnovalo v minulosti více autorů. Roku 1668¹ byla vydána sbírka několika listin, která zachycuje část dějin kláštera. Přibližně od poloviny 19. století byly zařazovány listinné materiály do sbírek pramenů, které byly následně vydávány v různých edicích.² Hrstka nejstarších pramenů je k nalezení ve sbírce Antonína Bočka *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae II.* a ve sbírce *Codex diplomaticus Silesiae*. Alois Adamus v díle *Z dějin Orlové* v poznámkách otiskuje několik listin, které do té doby nebyly nikdy vydány. Z této publikace převzal Emerich Němec znění těchto dříve nevydaných listin do souboru písemného materiálu, který se týká oblasti Těšínska. Jeho dílo pak shrnuje převážnou většinu pramenů, které se vztahují k problematice orlovského kláštera. Ve dvacátých letech 19. století vydal Albin Heinrich³ svou studii o orlovském klášteře, která je však dnes již zastaralá. Od té doby byly zjištěny a nalezeny nové informace přispívající k důslednějšímu poznání historie zkoumané oblasti. Podobnou práci je též dílo Jana Heyneho,⁴ vydané roku 1860.

První kritický pohled na tehdy známé listiny přinesl Gottlieb Biermann,⁵ který publikoval své názory roku 1862. Mathias Kasperlik von Teschenfeld⁶ je dalším autorem, který kriticky zkoumal listinný materiál týkající se orlovského kláštera. Krátké pojednání sepsal také Emilián Kolář.⁷ Jeho dílo vyšlo k šestistému výročí od založení kláštera v 60. letech 19. století. Nejde o rozsáhlou

---

¹ SCZYGIELSKI, S.: *Aquila-Polono-Benediktina*, Cracoviae 1668.

² APPELT, H. (ed.): *Schlesisches Urkundenbuch*, Graz 1963; BOČEK, A.: *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae II*, Olomouc 1839; KĘTRZYŃSKI, Wojciech (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*. Tom. I., Lwow 1875; GRÜNHAGEN, C. (ed.): *Codex diplomaticus Silesiae*, VII/1-VII/3, Breslau 1875-1886; MALECZYŃSKI, K. (ed.): *Codex diplomaticus nec non epistolaris Silesiae III.*, Wrocław 1964; NĚMEC, E.: *Listinář Těšínska I-V*, Český Těšín 1955-1966; SCZYGIELSKI, S.: *Aquila Polono-Benediktina*, Cracovie 1668.

³ HEINRICH, A.: *Die ehemalige Benedictinerabtey Orlau im Herzogthume Teschen*, Hormayrs Archiv 1828.

⁴ HEYNE, J.: *Documentierte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau. I.*, Wrocław 1860.

⁵ BIERMANN, G.: *Das ehemalige Benedictinerstift Orlau im Teschnischen*. Programm des k. k. evangelischen Gymnasiums in Teschen am Schlusse des Schuljahres 1862, s. 3-28.

⁶ KASPERLIK, M.: *Das Dominikanerkloster in Teschen*. In: *Notizen-blatt*, 1872, č. 11, s. 81-84.

⁷ KOLÁŘ, E.: *Památka 600letá založení chrámu Páně v Orlové v c. k. Horním Slezsku*, Praha 1868.

práci, ale ve své podstatě podává základní informace o nejstarších dějinách orlovských benediktýnů.

Olomoucký profesor Slovanského gymnázia Vincenc Prasek⁸ ve svém díle o Těšínsku nezapomněl ani na Orlovou a dějiny kláštera. Z této práce, a také z děl Francziska Popiołka,⁹ dále vycházel i ostravský archivář Alois Adamus,¹⁰ který se snažil přiblížit historii Orlové od středověkých dob až po svou současnost.

Stručně pojal dějiny Orlové také Jindřich Fiala, který shrnul informace, které byly do této doby známé. Svým výtahem *Z dějin Orlové* přispěl do spořitelního almanachu. Jeho spisek však vyšel také samostatně v roce 1930.¹¹

Novým kostelem a především interiérem a jeho vybavením se zabývá také Bohumil Čepelák ve svém příspěvku do časopisu *Těšínsko*.¹²

Od roku 1969 vycházela pravidelně na pokračování *Historie velké Orlové*¹³ v *Orlovském zpravodaji*. Autorem byl místní pedagog J. R. Míša, který psal svou práci o Orlové především kvůli nedostatečnému nákladu díla Aloise Adamuse.

V 70. letech 20. století vyšla k významnému orlovskému jubileu vcelku rozsáhlá publikace o Orlové. Autorem spisu o nejstarších dějinách této oblasti byl Jaroslav Bakala,¹⁴ který svým bádáním velice pomohl k důkladnějšímu poznání sledovaného období. V roce 1993 pak přispěl městský úřad Orlová k vydání další publikace o Orlové, ve které opět Jaroslav Bakala zpracoval nejstarší dějiny,¹⁵ ovšem ve zkrácenější podobě. Nejnovější bádání probíhalo pod vedením Památkového ústavu v Ostravě, kdy šlo především o průzkum stavebního vývoje orlovského kostela,¹⁶ který je pro celkový obraz historie benediktýnského kláštera neopomenutelný.

---

⁸ PRASEK, V.: *Dějiny knížectví Těšínského až do roku 1433*. Opava 1894.

⁹ POPIOLEK, F.: *Dzieje Cieszyna*. Těšín 1915; Tentýž: *Orłowa i Ostrawa Polska*. Těšín 1916.

¹⁰ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*. Kroměříž 1926.

¹¹ FIALA, J.: *Z dějin Orlové*. Orlová 1930.

¹² ČEPELÁK, B.: *Historické stavební památky na Karvinsku*. část I. In: *Těšínsko*, roč. 10, č. 4, 1967, s. 21-23.

¹³ MÍŠA, J. R.: *Historie velké Orlové*. In: *Orlovský zpravodaj*, č. 8, 1969 - č. 9, 1971.

¹⁴ BAKALA, J.: *Z nejstarších dějin Orlové*. In: Kol. autorů: *Orlová 1223-1973. Historie a současnost města*. Ostrava 1973, s. 9-27.

¹⁵ BAKALA, J.: *Orlová do konce středověku*. In: Kol. autorů: *Dějiny Orlové*. Orlová 1993, s. 5-13.

¹⁶ AUGUSTINOVÁ, L.: *Příspěvek ke stavebnímu vývoji farního kostela v Orlové*. In: GWUZD, J. a kol.: *Památkový ústav v Ostravě. Výroční zpráva 2000*. Ostrava 2001, 111-116.

Dochované prameny k dějinám benediktýnského kláštera v Orlové jsou zachyceny v několika sbírkách. Většina z nich byla podrobena rozboru, ovšem ne vždy na stejné úrovni. Literatura k dané problematice nabývá regionálního významu, často se jedná o kratší příspěvky a pouze publikace věnované celkovým dějinám města přinášejí kapitoly hlouběji zaměřené na působení týneckých benediktýnů v Orlové. Jedinou samostatnou publikací zaměřenou z větší části na dějiny opatství představuje práce Aloise Adamuse. Nejnovější a nejkritičtější pohled pak přináší Jaroslav Bakala.

Rozbor literatury a pramenů - Týnec

Značná část pramenů, které popisují dění v klášteře, neměla to štěstí a nezůstala do dnešních dob zachována. I přes všechny útrapy, kterým mnohé listiny podlehly, máme možnost z některých dokumentů čerpat informace i dnes. *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*,¹⁷ jehož první díl obsahuje dokumenty od roku 1105 do roku 1399, vydal Wojciech Kętrzyński. Druhá část zahrnuje písemnosti z let 1401-1506 a jejím editorem byl Stanisław Smolka.¹⁸ Celá sbírka obsahuje celkem 299 listin. Dokumenty zredigované Aleksandrem Batowským nebyly doposud vydány, i když obsahují část dosud jinde nepublikovaných listin. Jeho třídílný *Codex diplomaticus Tynecensis*¹⁹ nebyl dokončen, protože autor roku 1862 nečekaně zemřel.²⁰

Stanisław Sczygielski vydal roku 1668 svazek *Historia monasterii Tynecensis*,²¹ který obsahuje celkem čtyři díly. Jeho dílo je prvním pokusem o vypsání minulosti týneckého kláštera. První kniha se zabývá samotným založením kláštera a opěvuje jeho domnělého zakladatele Kazimíra I. Obnovitele a poté se věnuje celkem 58 opatům působícím v Týnci. Jeho seznam není úplný a má značné mezery. Druhý díl je věnován důležitým listinám, které jsou do tohoto spisu převzaty z různých zdrojů dostupných autorovi. Třetím svazkem přibližuje Sczygielski právní poměry a zvyky, které panovaly v opatství a jeho nejbližším okolí. Jedná se o zajímavou část, která popisuje i vztahy s poddanými, především v právní rovině. Poslední kniha obsahuje kratší texty věnující se různým dobrozdáním samotnému klášteru, jeho fundátorům a v posední řadě také krátké sentence připsané samotným autorem, které se zabývají nejrůznějšími tématy.

Sekundární literatura o Týnci je vcelku rozsáhlá. Oproti orlovskému opatství má Týnec dodnes významné postavení a představuje pro badatele velmi

---

¹⁷ KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*. Tom. I., Lwow 1875.

¹⁸ SMOLKA, S. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. II., Lwow 1875.

¹⁹ BATOWSKI, A.: *Codex diplomaticus Tynecensis, editus studio, labore ac impensis Alexandri Constantini Batowski*.

²⁰ KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*. Tom. I., s. XI.

²¹ SCZYGIELSKI, S.: *Tinacia seu Historia monasterii Tynecensis Ordinis snacti Benedicti*. Cracoviae 1668.

poutavé téma. Archeologické výzkumy, které přinesly mnohé zajímavé informace, zpracovalo několik autorů, např. E. Zaitz,²² E. Dąbrowská²³ a H. Zoll-Adamiková.²⁴

Nejasné počátky opatství se v minulosti snažili objasnit badatelé již od konce 18. století. Biskup Adam Naruszewicz²⁵ nabídl jako jeden z prvních ne příliš kritický pohled na nejstarší dochovaný dokument, který se týkal týneckého kláštera a vyvodil z něj závěry, které ještě dlouhou dobu po něm byly přijímány za pravdivé. Střízlivější pohled na danou problematiku přinesl Tadeusz Wojciechowski²⁶ o více než 100 let později. Soudobému zkoumání této látky se věnuje Gerard Labuda,²⁷ jehož stanoviska jsou dnes přijímána bez větších pochybností.

Roku 1994 proběhla na krakovském Wawelu konference k 950. výročí založení týneckého opatství. Výsledkem sympozia a paralelně probíhající výstavy byly hned dvě publikace v redakci Klementyny Żurowské. První z nich je sborník drobnějších studií na různá témata *Benedyktyni Tynieccy w średniowieczu*²⁸ a druhým počinem je katalog výstavy.²⁹ Sborník je zaměřen na různá témata týkající se týneckých benediktýnů. Celá publikace je rozdělena do několika částí. První část je orientována na historické poznatky, řeší nejasnou fundaci kláštera a rozvoj monasticismu v Polsku³⁰ a druhá část pojednává o písemnictví a kriticky pohlíží na některé listiny, které podrobuje

---

²² ZAITZ, E.: *Badania archeologiczne w opactwie OO. Benedyktynów w Tyńcu*. In: BUKO, A. – ŚWIECHOWSKI, Z.: *Osadnictwo i architektura ziem polskich w dobie zjazdu gnieźnieńskiego*. Warszawa 2000, s. 305-329.

²³ DĄBROWSKÁ, E.: *Groby członków dynastii piastowskiej we wczesnym średniowieczu. Stan badań*. In: *Roczniki Historyczne*, r. LXX, 2004, s. 173-175.

²⁴ ZOLL-ADAMIKOWA, H.: *Elementy Ordo defunctorum średniowiecznych benedyktynów tyńeckich (na podstawie wykopalisk)*. In: *Śmierć w dawnej Europie. Zbiór studiów*. Acta Universitatis Vratislaviensis. Seria Historia, Wrocław 1996, s. 73-84.

²⁵ NARUSZEWICZ, A. S.: *Historia narodu polskiego, od początku chrześcijaństwa*. Warszawa 1803-1804.

²⁶ WOJCIECHOWSKI, T.: *Szkice historyczne jedenastego wieku*. Kraków 1904.

²⁷ LABUDA, G.: *Kto i kiedy ufundował klasztor w Tyńcu?* In: ŻUROWSKA, K.: *Benedyktyni Tynieccy w średniowieczu. Materiały z sesji naukowej Wawel – Tyniec 13-15 października 1994*, s. 24.

²⁸ ŻUROWSKA, K.: *Benedyktyni Tynieccy w średniowieczu. Materiały z sesji naukowej Wawel – Tyniec 13-15 października 1994*, Kraków 1995.

²⁹ ŻUROWSKA, K.: *Tyniec. Sztuka i kultura benedyktynów od wieku XI do XVIII. Katalog wystawy w zamku królewskim na Wawelu październik – grudzień 1994*. Kraków 1994.

³⁰ Např. GIEYSZTOR, A.: *Pierwsi benedyktyni w Polsce Piastowskiej*, s. 9-22; SZCHANIECKI, P.: *Odgadywanie początków*, s. 41-46; DERWICH, M.: *Rola Tyńca w rozwoju manastycyzmu benedyktyńskiego w Polsce*, s. 99-120.

diplomatickému rozboru.³¹ Pohřebním ceremoniálům v rámci opatství se věnuje třetí součást.³² Čtvrtým okruhem zkoumání je architektura kláštera³³ a posledním cílem bádání se staly iluminované kodexy a inkunábule.³⁴

Primárním průvodcem po historii Týnce je *Katalog opatów tynieckich* Pawła Szanieckiego.³⁵ Autor zde představil v biogramech jednotlivé opaty a základní dění, které ovlivnilo chod kláštera. Jeho zásluhou bylo ustálení a uspořádání chronologické řady týneckých opatů do konce 17. století. Dalším počinem Pawła Szanieckiego o této problematice byla publikace určena především pro širší veřejnost s prostým názvem – *Tyniec*.³⁶

Otázce benediktýnské pospolitosti v Polsku věnuje velkou pozornost Marek Derwich, který poukázal svou statí na roli Týnce v rozvoji středověkého monasticismu v Polsku.³⁷ Obecnou prací k benediktýnskému mnišství nejen v Polsku je autorovo dílo *Monastycyzm benedyktyński w średniowiecznej Europie i Polsce* z roku 1998.³⁸

Sbírka listinného materiálu *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego* podává spolu s kritickými komentáři některých listin přehledný materiál k dalšímu bádání. Monografie Pawła Szanieckého mají především popularizační charakter a jsou ovlivněny autorovým působením v klášteře. Přesto je však jeho *Katalog*

---

³¹ Značná pozornost je věnována pečetnímu materiálu, viz: PIECH, Z.: *Średniowieczne pieczęcie tynieckie*, s. 121-140; WŁODAREK, A.: *Trzynastowieczny tyniecki tłok pieczętny*, s. 141-146. Tématem k diplomatickému rozboru se stala listina vystavená 6. července roku 1233 ve třech vydáních, pro Týnec, Mogilno a Łysou Górú. STELMACH, R.: *Dokument z 6 lipca 1233 roku kończący spór między benedyktynami a premonstratensami wrocławskimi*, s. 147-156.

³² DĄBROWSKA, E.: *Ceremoniał pogrzebu opata i opatki w średniowiecznej Europie łacińskiej*, s. 157-177; KUBIAK, S.: *Jeszcze raz o znalezisku grobowym monet jagiellońskich z opactwa tynieckiego*, s. 179-184.

³³ Dvorní badatelkou v oblasti románské architektury je ŻUROWSKA, K.: *Romański kościół i klasztor benedyktyńów w Tyńcu*, s. 185-198; obdobím gotiky se zabývá WŁODAREK, A.: *Gotycki kościół i klasztor Benedyktyńów w Tyńcu*, s. 221-242.

³⁴ MIODOŃSKA, B.: *Kodeksy iluminowane benedyktyńów tynieckich. Wieki XIV-XV (uwagi historyka sztuki)*, s. 243-260; KLIMECKA, G.: *Rękopisy i inkunabuły tynieckie w zbiorach Biblioteki Narodowej w Warszawie*, s. 261-284; MARSZALSKA, J. M.: *Inkunabuły tynieckie w zbiorach biblioteki Wyższego Seminarium Duchownego w Tarnowie*, s. 285-300; WOŹNIAK, M.: *Konserwacja Sakramentarza Tynieckiego – rękopisu na pergaminie z XI wieku*, s. 301-307.

³⁵ SZANIECKI, P.: *Katalog opatów tynieckich*. Kraków 1978.

³⁶ SZANIECKI, P.: *Tyniec*. 2. rozšířené vydání, Kraków 2008.

³⁷ DERWICH, M.: *Rola Tyńca w rozwoju manastycyzmu benedyktyńskiego w Polsce*. In: ŻUROWSKA, K.: *Benedyktyni Tynieccy w średniowieczu*, s. 99-120.

³⁸ DERWICH, M.: *Monastycyzm benedyktyński w średniowiecznej Europie i Polsce. Wybrane problemy*. Wrocław 1998.

opatów tynieckich důležitým zdrojem informací, především ve srovnání s informacemi získanými z „*Tynecie*“ Stanisława Sczygielského.

Konference pořádána roku 1994 k výročí založení týneckého kláštera přinesla řadu drobnějších statí, které zhodnotily posun ve zkoumání nejružnějších oblastí spojených s děním v klášteře. Společenství týneckých benediktýnů podrobně popisuje spolu s vnitřními dějinami rozsáhlá publikace *Zwyczajny klasztor, zwyczajni mnisi*.³⁹ Celkově byla týneckému klášteru věnována mnohem větší pozornost a to ve všech oblastech bádání, než jak je tomu v případě orlovského kláštera.

---

³⁹ GRONOWSKI, M. T.: *Zwyczajny klasztor, wyczajni mnisi. Wspólnta tyniecka w średniowieczu*. Kraków 2007.

Geografické podmínky - Týnec

Týnec se nachází přibližně 12 km jihozápadně od centra Krakova na pravém břehu řeky Visly mezi jurskými vápenci, které vytváří hornatinu známou pod názvem Týnecké hory. Na severu sousedí Týnec s Piekarami, na severovýchodě s Kostrzem, východní část hraničí se Sidzinou a jih se Samborkiem. Již od nejstarších dob tvoří západní hranici řeka Visla, která přirozenou cestou odděluje Týnec od Ściejowic. Týnecká osada vznikla na staré obchodní cestě, která vedla z Krakova přes Oświęcim na Moravu a dále do Čech. Výhodným prvkem byla také již od pradávna fungující přeprava přes řeku Vislu.⁴⁰

Přírodní podmínky a především výhodná poloha předurčovaly místo k možnému významnému obrannému bodu vůči Krakovu. Fundátor kláštera snad ani nemohl nalézt výhodnější místo k vybudování opevněného bodu, který by dopomohl panovníkovi zacelit trhlinu v obranném systému, který strážil nejdůležitější spojnicí mezi významnými politickými konkurenty. Nový klášter tak byl postaven nejen pro potřeby benediktýnů. Naplňoval podstaty řeholního řádu, ale mohl posloužit i pro ryze praktické světské účely, jakými byla právě obrana důležitého politického centra. Lokace se tedy zdá být téměř ideální – na úbočí skály,⁴¹ v klidné oblasti a zároveň umožňující rychlý kontakt s knížecím dvorem, biskupským centrem a v počátcích i s wawelským opatstvím.

Převoz pod týneckým opatstvím byl považován ve středověku za „cestovní uzel“, kudy vedla důležitá cesta směřující z východu na západ (ze směru Kobierzyn, Skawina, Wielkie Drogi, Spytkowice, Zator, Oświęcim a dále do Slezska a do Čech).⁴² Tato cesta sehrála důležitou roli v diplomatických stycích mezi oběma zeměmi, především pak v období husitských válek, kdy byla využívána především pro svou bezpečnost zaručenou piastovskými knížaty.

---

⁴⁰ *Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. [online] Tom. XXI., 1880-1914, s. 711. [cit. 2010-24-2] Dostupný z [www: <http://dir.icm.edu.pl/pl/Słownik_geograficzny/Tom_XII>](http://dir.icm.edu.pl/pl/Słownik_geograficzny/Tom_XII)

⁴¹ Srov. s fotografií v příloze III. Týnecký klášter.

⁴² ROKOSZ, M.: „*Pulchrum patriae clenodium et fortis contra hostiles insidias munimen*“. In: ŻUROWSKA, K.: *Benedyktyni Tynieccy w średniowieczu*, s. 64.

Nejasná fundace kláštera v Týnci

Týnecká fundace je počinem sice jednorázovým, nikoli však náhodným. Je jedním z komponentů přeměny, obnovy a rozvoje polského státu v době, kdy bylo nutné vyrovnat se s nepokoji, které nabyly rázu pohanské reakce ve 30. letech 11. století. Složitá situace v religioznní oblasti byla ještě více prohloubena českou invazí do Polska roku 1039. Výsledkem Břetislavova vpádu bylo oslabení center polské církve v Hnězdně a Poznani.⁴³

Kazimír I. Obnovitel přemístil své sídlo z Hnězdna do Krakova, odkud začal s pozvolnou obnovou piastovské monarchie a v neposlední řadě také s postupným posilováním církevní organizace. V jeho díle pokračovali i dva z jeho synů - Boleslav Smělý a poté s menšími úspěchy i Vladislav Heřman. Roku 1064 za panování Boleslava Smělého byla z trosk vzkříšena vyloupená a vypálená hnězdenská katedrála, což bylo prvním krokem k obnově hnězdenského arcibiskupství. Na pozadí těchto událostí došlo mimo jiné k fundaci benediktýnského kláštera v Týnci.⁴⁴ Kdo a kdy přesně klášter založil?

Počátky benediktýnského kláštera v Týnci nejsou do dnešních dnů zcela objasněné. Nemáme k dispozici žádný dokument, jak je tomu později u Orlové, který by fundaci přímo potvrzoval. Nelze tedy říct, kdy a kdo se zasloužil o vznik nového kláštera v Týnci. Badatelé se shodují pouze na jediném – klášter byl založen v 11. století.⁴⁵ Na samotného fundátora a upřesňující dataci existují tři základní hypotézy, které vznikaly od 18. století až do současnosti.

---

⁴³ Více k této problematice např. BLÁHOVÁ, M.; FROLÍK, J.; PROFANTOVÁ, N.: *Velké dějiny zemí Koruny české I. Do roku 1197*. Praha - Litomyšl 1999, s. 384-386; KRZEMIENSKA, B.: *Břetislav I. Čechy a střední Evropa v první polovině XI. století*. 2. vydání, Praha 1999, s. 188-229; LUTOVSKÝ, M.: *Po stopách prvních Přemyslovců III. Správa a obrana země (1012-1055). Od Oldřicha po Břetislava I*. Praha 2008, s. 79-82; NOVOTNÝ, V.: *České dějiny I/II. Od Břetislava I. do Přemysla I*. Praha 1913, s. 15-25; ŽEMLIČKA, J.: *Čechy v době knížecí 1034–1198*. Praha 2007, s. 55-63.

⁴⁴ MELICHAR, V.: *Dějiny Polska*. Praha 1975, s. 48-52.

⁴⁵ LABUDA, G.: *Kto i kiedy ufundował klasztor w Tyńcu?*, s. 23.

Nejstarší názory vyslovil Adam Naruszewicz ve svém díle *Historia narodu polskiego* z roku 1780.⁴⁶ Velmi svobodně zde interpretuje zápis dokumentu papežského legáta kardinála Egydia z Tuskula, který v Polsku pobýval v letech 1124-1125 a znovu potvrdil svou listinu z roku 1105.⁴⁷ Na základě listiny z roku 1105 označil Naruszewicz za fundátory kláštera krále Boleslava a královnu Juditu. Z toho usoudil, že šlo o polského knížete, pozdějšího prvního krále Boleslava Chrabrého (králem 1025) a jeho (dnes neznámou) manželku. Latinský text poukazuje na královský původ obou zmiňovaných osob,⁴⁸ proto došlo k této interpretaci. K bližší dataci se autor nevyjadřuje. Ještě na konci 19. století byl jeho výklad pokládán za důvěryhodný.⁴⁹

Dnes, po různých badatelských počinech, je Judita ze zmiňované listiny ztotožňována s druhou manželkou knížete Vladislava Heřmana (1087-1102). Juditě Marii Švábské náležel královský titul po jejím prvním manželovi, uherském králi Šalamounovi I. (1063-1074). Druhým omylem je označení Boleslava za Boleslava Chrabrého. Listina legáta Egydia má na mysli Boleslava II. Smělého, který byl korunován roku 1076.⁵⁰

Druhou hypotézu vyslovil Tadeusz Wojciechowski vycházející opět z téže listiny. Roku 1904 formuloval vlastní interpretaci oné nejasné listiny legáta Egydia. Krále Boleslava považoval správně za Boleslava II. Smělého (1076-1079) a Juditu za jeho manželku. Fundaci proto datoval do 70. let 11. století⁵¹ a pokusil se tak upřesnit dobu založení kláštera.

Jak bylo výše zmíněno, Judita – fundátorka – nebyla manželkou Boleslava II. Smělého. K tomuto omylu mohla Wojciechowského přivést listina z 26. května

---

⁴⁶ Názory Adama Naruszewicze komentuje LABUDA, G.: *Kto i kiedy ufundował klasztor w Tyńcu?*, s. 23-24.

⁴⁷ Nejedná se o originál listiny, Kętrzyński pracoval s pozdějšími opisy. Konfirmace listiny z let 1124-1125 není k dispozici. KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tyńcieckiego*. Tom. I., s. 7.

⁴⁸ „[...]que omnia eidem ecclesie a Boleslao rege et Juditha regina concessa esse[...]“ *Tamtéž*, č. I., s. 1.

⁴⁹ Roku 1889 ve svém pojednání o listině kardinála Egydia souhlasí Franciszek Piekosiński s fundací Boleslava Chrabrého. LABUDA, G.: *Kto i kiedy ufundował klasztor w Tyńcu?*, s. 24; Srov. KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tyńcieckiego*. Tom. I., s. V; Kętrzyński klade fundaci dokonce do let 986-988, do období vlády knížete Měška I.

⁵⁰ MELICHAR, V.: *Dějiny Polska*. Praha 1975, s. 52.

⁵¹ WOJCIECHOWSKI, T.: *Szkice historyczne jedenastego wieku*. Kraków 1904., s. 122.

1229, kde se nám opět objevuje zmínka označující královnu Juditu přímo za manželku Boleslava.⁵²

Posledním, nejmladším a dnes nejuznávanějším výkladem je teorie, která čerpá informace o založení kláštera z letopisů⁵³ a polských kronik.⁵⁴ Podle nich byl fundátorem kláštera v Týnci Kazimír I. Obnovitel (1034-1058) a oním záhadným rokem fundace byl rok 1044.⁵⁵ Gerard Labuda má za další důkaz tohoto letopočtu fakt, že první týnecký opat byl vysvěcen na krakovského biskupa roku 1046 a poté se stal i arcibiskupem.⁵⁶ Týnecký klášter proto musel stát již před rokem 1046.

Tím se dostáváme do rozporu se zápisem v listině z roku 1105⁵⁷ a nabízí se otázka, jak mohlo dojít k rozdílným interpretacím listiny papežského legáta. I tento spor má však své řešení.

Různé pohledy na výklad jediné listiny během několika století měly zajímavý přínos. Došlo k záměně tří panovníků stejného jména. K rozluštění zamotané královské dvojice nepomohla ani znalost jména královny Judity. Listina z roku 1105 neneso takto jasné označení „*Judith regina uxor eius*“ jak je tomu v dokumentu z roku 1229.⁵⁸ Existuje domněnka, která předpokládá záměnu Boleslava a Judity při psaní nových listin potvrzujících majetky týneckému klášteru přímo v papežské kanceláři. Mladší z obou listin znovu potvrzuje majetky týneckým benediktýnům. Lze tedy předpokládat, že měl autor nového dokumentu za předlohu list legáta Egydia. Nechtěně tak mohlo dojít k vytvoření „nové“ panovnické manželské dvojice díky nepozornosti či neznalosti vyhotovitele písemnosti.⁵⁹

---

⁵² „[...]quam clarae memoriae Boleslaus rex Poloniae at Judith regina uxor eius vestri monasterii fundatores concesserunt[...]“ KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*. Tom. I., č. XIb, s. 24.

⁵³ Originál Kapitulních letopisů se bohužel do dnešních dob nedochoval. Roku 1253 došlo k přepsání originálu. Tento opis je uchován v Archivu katedrální knihovny v Krakově a čeká na vydání. LABUDA, G.: *Kto i kiedy ufundował klasztor w Tyńcu?*, s. 27.

⁵⁴ *Kronika wielkopolska*. Warszawa 1965, s. 125; DŁUGOSZ, J.: *Roczniki, czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*. Ks. III – IV. Warszawa 1969, s. 125.

⁵⁵ DŁUGOSZ, J.: *Roczniki, czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*. Ks. III, s. 51-54; srov. *Kronika wielkopolska*. Warszawa 1965, s. 125.

⁵⁶ LABUDA, G.: *Kto i kiedy ufundował klasztor w Tyńcu?*, s. 34.

⁵⁷ KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*. Tom. I., č. I, s. 1-3.

⁵⁸ *Tamtéž*, č. XIb, s. 24.

⁵⁹ LABUDA, G.: *Kto i kiedy ufundował klasztor w Tyńcu?*, s. 30.

Dalším faktorem, který přispívá k možné záměně jmen a osob figurujících při fundaci je rozdílný výklad významu fundátor. Ve středověku mohl být za fundátora označován jak samotný zakladatel, tak jeho štědrý mecenáš, který již v době existence kláštera přispěl k jeho majetkovému a hospodářskému rozkvětu. Judita Marie Švábská patřila mezi ty fundátory, kteří byli přínosní pro klášter především z hospodářského hlediska. Stejně tak král Boleslav II. Smělý daroval Týnci Opatowiec.⁶⁰

K problémům interpretace dokumentu, ze kterého se snažili badatelé především v 18. a 19. století usoudit, kdo založil týnecký klášter, přispěl také fakt, že se nezachoval originál listiny. V roce 1888 podrobil Fryderyk Papée listinu důkladné analýze a zjistil, že ta byla seskládána z několika částí vyhotovených ve třech různých obdobích.⁶¹ První část vznikla v roce 1229,⁶² doplněna byla roku 1275⁶³ a nakonec v roce 1327, kdy bylo znovu požádáno o potvrzení majetků v papežské kurii.

Jednalo se o úmyslné falzifikování a nebo věřili tvůrci listiny tomu, co zhotovovali? Nebylo by správné předpokládat, že snahou benediktýnů bylo obohatit se. K listinným falzům se vyjadřuje J. Šrámek ve svém příspěvku „*Aby události neunikly paměti.*“ *Středověká listinná falza a kláštery*,⁶⁴ kde zdůrazňuje nutnost posuzování jednotlivých falz individuálně.⁶⁵

Jednohlasné odsouzení nejstarší listiny týkající se týneckého kláštera na konci 19. století za falzum,⁶⁶ jejímž výsledkem mělo být obohacení v majetkové sféře a v druhé rovině jím byla také nešťastná fabulace týkající se osoby údajného zakladatele kláštera krále Boleslava a jeho domnělé manželky

---

⁶⁰ Boleslav II. Smělý daroval Opatowiec týneckému klášteru patrně mezi lety 1077 – 1079, Judita Marie Švábská pak věnovala Książnice a další vsi roku 1105. LABUDA, G.: *Kto i kiedy ufundował klasztor w Tyńcu?*, s. 28-31.

⁶¹ *Tamtéž*, s. 31.

⁶² Ve stejném roce bylo vydáno potvrzení listiny papežského legáta. Viz listina z 26. května 1229.

⁶³ Klášter žádal o potvrzení majetků v kanceláři krakovského knížete Boleslava V. Stydlivého (1243 – 1279). KĘTRZYŃSKI, W.: *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. I., č. XXVII, s. 54-56; srov. LABUDA, G.: *Kto i kiedy ufundował klasztor w Tyńcu?*, s. 31.

⁶⁴ ŠRÁMEK, J.: „*Aby události neunikly paměti.*“ *Středověká listinná falza a kláštery*. In: *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis*. Opava 2009, s. 13-37.

⁶⁵ *Tamtéž*, s. 22.

⁶⁶ KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. I., s. 4-8; srov. SCZYGIELSKI, S.: *Tinacia seu Historia monasterii Tinicensis Ordinis snacti Benedicti*. Tom. II., s. 17.

Judity, nelze pokládat za určující. Na tomto místě by bylo vhodné zamyslet se nad snahou „zachování“ dokumentu papežského legáta.

Originál listiny se bezesporu týkal fundace kláštera v Týnci. Jak bylo řečeno výše, fundátorem mohl být samotný zakladatel a nebo donátor, který přispěl značnou měrou k rozšíření klášterních statků. Tato písemnost hrála důležitou roli pro hospodářské zázemí kláštera, ale také nabývala významu v oblasti uvědomění si vlastní důležitosti na poli církevního dění v dané oblasti. Týnecký klášter měl nejen strategický význam na cestě z českých zemí do Krakova, patřil mezi nejvýznamnější kláštery středověkého Polska, ale podílel se také velkou měrou na šíření vlivu vatislavské diecéze a církevního vzdělání.

Je málo pravděpodobné, že by cílem falza byla snaha přenést fundaci týneckého kláštera do dob Boleslava Chrabrého a tím zajistit týneckým benediktýnům možnost spojovat své počátky s prvním polským králem. Tuto domněnku nepotvrzují žádné další informace, které jsme schopni z listiny vyčíst. Adam Naruszewicz svými výkladovými tezemi zamotal hlavu nejednomu badateli téměř až do počátku 20. století. Snahou vyhotovitele listinného falza tedy nebylo prodloužení tradice týneckých benediktýnů. Mnohem pravděpodobnější se zdá fakt, že šlo o snahu zachovat listinný přepis pro další možné potřeby. Z let, kdy mělo dojít k připsům do originální listiny,⁶⁷ jasně vyplývá, že šlo o připsování konfirmací, které byly uděleny právě v těchto letech.⁶⁸ Originální listina tak mohla být doplňována o nová stvrzení majetků a s velkou pravděpodobností mohlo dojít k nechtěné záměně Boleslava a Judity za manželský pár, protože se vyhotovitel textu přestal orientovat v časovém vymezení jednotlivých nadání.

Z listiny legáta Egydia (i když značně upravené) tedy plyne, že sídlem kláštera byl Týnec, patřil k němu převoz na Visle s dvěma krčmami na obou březích a pět okolních vsí,⁶⁹ osvobozených od knížecích povinností, které byly věnovány blíže nespecifikovaným knížetem, dále královna Judita věnovala benediktýnům v Týnci ves Książnice s hospodou a poddanými a v neposlední řadě

---

⁶⁷ K připsům došlo v letech 1229, 1275, 1327. LABUDA, G.: *Kto i kiedy ufundował klasztor w Tyńcu?*, s. 31.

⁶⁸ KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tyńskiego*, Tom. I., č. XI a, b, s. 19-28; č. XXVII, s. 54-56; č. XLVIII, s. 87.

⁶⁹ Liszki, Czulów, Kaszów, Wójkowo a Prądnik s krčmou.

rozšířil državy kláštera král Boleslav II. Smělý o Opatowiec a 12 hřiven stříbra spolu s krčmami v letech 1076-1079. Jméno vlastního zakladatele nám tedy není schopna listina legáta Egydia, ani novější dokumenty, osvětlit. S velkou pravděpodobností ono jméno nebylo jasně zmíněno ani v originálním listu,⁷⁰ protože pak by jeho pozdější přepis nemusel znamenat vážnější problémy pro převzetí do nově vzniklých listinných materiálů.

---

⁷⁰ Originál listiny již neexistuje, Stanisław Sczygielski však uvádí, že přepis do svého díla provedl z originálního listu. SCZYGIELSKI, S.: *Tinacia seu Historia monasterii Tinecensis Ordinis sancti Benedicti*, s. 138-140.

Týnecký klášter a jeho vliv na církevní rozvoj v Polsku

Otázky ohledně zakladatele týneckého kláštera jsou oprávněné. Týnecké opatství patřilo vždy k velmi významným církevním institucím celého Polska a postupně se dostalo do postavení „představeného“ kláštera všem ostatním benediktýnským klášterům. Důkazem může být titulace týneckého opata jako představitele polských benediktýnských opatství ze čtyřicátých let 14. století.⁷¹ Proto je pochopitelná snaha „zajistit si“ fundátora, který by odpovídal velikosti a důležitosti tohoto opatství.

V polovině 11. století došlo k založení opatství v Mogilně.⁷² Na tomto aktu se podílel jak první týnecký opat Aron, tak díky blízkým vztahům⁷³ s královnou Rychenzou Lotrinskou i panovnický dvůr. Částečně mohlo jít o náhradu za zničené hnězdenské biskupství po Břetislavově vpádu do Polska. Mogilno bylo založeno jako nový samostatný klášter. Nejednalo se o filiaci ani wawelského opatství a ani týneckého opatství, které v pozdější době začalo hojně zakládat své expozitury. Reforma katedrálního kléru měla za následek zrušení opatství na Wawelu. Část mnichů pak přešla do Týnce a část do Mogilna.⁷⁴

Obdobně nezávislé byly i fundace v Dolním Slezsku, kde došlo k založení opatství svatého Martina ve Vratislavi a k založení klášterů v Lehnicí a Lubiąži.⁷⁵

První přelom v dějinách Týnce tvoří období let 1105-1124, kdy klášter získal mnohé majetky a řadil se tak mezi nejdůležitější opatství v zemi. S nárůstem hmotných statků se rozšířil i konvent a do kláštera přicházeli další

---

⁷¹ „*Presidentis capitulo provinciali ordinis monachorum nigrorum in provincia tua gnesnensi.*“ SCZANIECKI, P.: *Katalog opatów tyńieckich*, s. 61.

⁷² Základní informace podává CHUDZIAKOWA, J.: *Opactwo benedyktynów w Mogilnie*, s. 199-206.

⁷³ Snad pocházeli ze stejného rodu. Aron působil v klášteře v Brauweiler, který založili rodiče královny Rychenzy – Ezzon Lotrinský a Matylda Saxonská. LABUDA, G.: *Kto i kiedy ufundował klasztor w Tyńcu?*, s. 37; DERWICH, M.: *Monastycyzm benedyktyński w średniowiecznej Europie i Polsce*, s. 181.

⁷⁴ DERWICH, M.: *Rola Tyńca w rozwoju monastycyzmu benedyktyńskiego w Polsce*, s. 104-105.

⁷⁵ Klášter byl založen kolem roku 1050 nebo 1070. V roce 1163 byl klášter osazen cisterciáky, kteří ho spravují až do dnes. DERWICH, M.: *Monastycyzm benedyktyński w średniowiecznej Europie i Polsce*, s. 184-185.

řeholníci rekrutovaní z širšího okolí.⁷⁶ Nová vlna benediktýnských fundací nastala v letech 1130-1170.

Kolem roku 1136 založili týnečtí benediktýni opatství lysohorské a okolo roku 1150 opatství v Sieciechově. V druhé polovině 12. století tak již můžeme hovořit o určitém „týneckém okruhu“, který byl tvořen třemi samostatnými kláštery a několika prepoziturami, které podléhaly týneckému opatství. Mezi lety 1122-1126 byl založen klášter v Ołbinu, který se v pozdější době stal předmětem sporu mezi Týncem a Mogilnem. Díky svému významnému postavení a díky rozsáhlému hospodářskému zázemí byl spor rozhodnut ve prospěch týneckých bratrů⁷⁷ a došlo k prohloubení oslabení Mogilna.

Velký zásah do pokojného a jednotného rozvoje monasticismu v Polsku znamenal nájezd Tatarů v roce 1241. V druhé polovině 13. století již nebyly silnější vztahy mezi kláštery patrné. Týnec si uchoval své postavení vůči lysohorskému a seiciechovskému klášteru a zároveň byl brzy schopný dále expandovat. Koncem 13. století a začátkem 14. století byly založeny dva nové kláštery – klášter v Orlové a ženský klášter ve Staniatkách.

Ke konci 14. století týnecké opatství začalo postupně stagnovat. Díky vybudované fortifikaci se nemohl klášter příliš rozšiřovat ani v oblasti stavebního rozvoje. Opatem byl od roku 1386 jistý Mścislaw, o jehož původu není nic známo. Jeho snahou byla reforma benediktýnských opatství v diecézi a stanovení vztahů vůči svrchovanému Týnci.⁷⁸ V této době již kláštery podléhaly pod jurisdikci svých biskupství a docházelo k dezintegraci celého „týneckého okruhu“.

Nejprve se osamostatnil lysohorský klášter, který začal postupně aspirovat na roli „prvního benediktýnského opatství“ v Polsku. Rivalita mezi Týncem a Lysou Horou se pak po další období stala hlavním námětem sporů polských benediktýnů. Na počátku 15. století došlo díky popudu krakovského biskupa Zbigniewa Oleśnického⁷⁹ k osamostatnění benediktýnek ze Staniatek a v polovině

---

⁷⁶ Misijní akce a získávání nových řeholníků probíhala v okolí Opatowa, Těšina, Bytomi, Wisłoku, a dokonce i Radomi. DERWICH, M.: *Rola Tyńca w rozwoju monastycyzmu benedyktyńskiego w Polsce*, s. 107.

⁷⁷ DERWICH, M.: *Rola Tyńca w rozwoju monastycyzmu benedyktyńskiego w Polsce*, s. 112-113.

⁷⁸ SCZANIECKI, P.: *Katalog opatów tynieckich*, s. 76-81.

⁷⁹ V letech 1423-1455 krakovský biskup, od roku 1449 kardinálem.

téhož století došlo k odloučení Sieciechova od Týnce.⁸⁰ Osamostatňování bylo určitou mírou spjata i s napjatou situací, která byla způsobena husitským hnutím a celkovou nestabilitou.

Od roku 1436 byl v čele opatství Bogdał (1436-1452), který se úspěšně staral o klášterní statky. Soudní cestou získal ves Gołkovice⁸¹ a odkoupil ves Liszky⁸² a získal právo na obsazení okolí vsi Karwina.⁸³ Získal pro klášter i pravidelný příjem finančních dávek, zasloužil se o vybudování vyhořelého mlýna aj.⁸⁴

V jeho stopách pokračoval i další opat, Matěj ze Skawiny (1452-1477), který měl dobré vztahy s královským dvorem. Týnecký klášter byl v této době stále mateřským klášterem benediktýnům v Orlové, Starých Trokách a Kościelné Wsi. Nejednalo se o malý prostor a Týnec byl díky takovéto držbě stále jedním z nejbohatších klášterů v Polsku. Svou horlivou činností ustálil opat Matěj ze Skawiny hranice panství a opět dokázal rozšířit klášterní majetky o Tuchow, Opatowiec a Brzostek.⁸⁵ Ve Skawině nechal opat Matěj postavit pod hradbami špitál s útulkem.⁸⁶ O dobrém stavu opatství svědčí také fundace kláštera v Tuchowě a celková gotická přestavba klášterních budov.⁸⁷

Pod patronací týneckého opata byl postaven kostel ve Skawině a v neposlední řadě také přestavěn kostel v Orlové.⁸⁸

Spolu s hospodářským rozvojem se v tomto období také nejvíce rozvíjela liturgie, objevují se nové knihy, misály a výroba liturgických předmětů.⁸⁹

---

⁸⁰ DERWICH, M.: *Rola Tyńca w rozwoju monastycyzmu benedyktyńskiego w Polsce*, s. 118-119.

⁸¹ SMOLKA, S. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. II., č. CLXXXIX, s. 308-309; č. CXC, s. 310; č. CXCI, s. 311-312.

⁸² *Tamtéž*, č. CLXXXV, s. 303-304.

⁸³ Ves v krakovském vojvodství, severně od Krakova. *Tamtéž*, č. CLXXXVII, s. 306-307.

⁸⁴ *Tamtéž*, č. CXC, s. 315-316.

⁸⁵ SCZANIECKI, P.: *Katalog opatów tynieckich*, s. 99-100.

⁸⁶ SMOLKA, S. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. II., č. CCLV, s. 496-497.

⁸⁷ Více ke stavebnímu vývoji WŁODAREK, A.: *Gotycki kościół i klasztor Benedyktynów w Tyńcu*, s. 221-242.

⁸⁸ SCZANIECKI, P.: *Katalog opatów tynieckich*, s. 101.

⁸⁹ Nejzajímavější předměty z tohoto období viz ŻUROWSKA, Klementyna: *Tyniec. Sztuka i kultura benedyktynów od wieku XI do XVIII. Katalog wystawy w zamku królewskim na Wawelu*, s. 35-42.

Hospodářské zázemí týneckých benediktýnů v jeho počátcích

Listina legáta Egydia v úvodní části stanovuje klášteru pokojný chod beze sporů a mnichům klidné oddávání se věčné radosti a modlitbám.⁹⁰ Podmínkou pro daný požadavek byly štědré a narůstající donace klášteru, které probíhaly v několika fázích, jak již bylo zmíněno výše. Klášter byl pokládán za majetný a proto nic nebránilo tomu, aby benediktýni v Týnci užívali všeho, co jim papežský legát předurčoval.

Důležitým zdrojem obživy především v počátcích fungování kláštera byly v první řadě okolní vodní toky bohaté na ryby. Je možné, že i tento fakt sehrál důležitou roli k výběru lokality usazení benediktýnských mnichů.⁹¹

Základ majetku týneckého konventu představovala ves Týnec s brodem přes Vislu a dvěma krčmami, každou na jednom z břehů řeky. Jak vyplývá z další části dokumentu, byly služebné vsi⁹² vcelku rozlehlé, lidnaté a dobře zorganizované. Nejen okolní vsi s názvy Piekarki a Skotniki dokládají původní zaměření jejích obyvatel.⁹³ Sám Egydius neopomenul zmínit šest skupin obyvatel, kteří byli zaměřeni na určitou práci a náleželi pod svrchovanost kláštera. Byli jimi pekaři, hrnčíři, kuchaři, komorníci, rybáři a pastevcí.⁹⁴

Dalším velkým zdrojem příjmů bylo získávání soli várečným způsobem např. v Sidzině, Łapszycy, Kalanowie a Wieliczce. Právo získávání soli ze solného pramene ve Wieliczce potvrdil roku 1242 Konrád II. Mazovský spolu se svobodným právem lovu bobrů ve všech týneckých usedlostech.⁹⁵ Zajímavou se jeví zmínka o klášterních bratřích a sestřích, pro které se privilegium odchyty

---

⁹⁰ „[...]monasteriorum quieti summa cum devocione tam in temporalibus quam in spiritualibus providere, ne religiosorum virorum quies aliqua interveniente controversia disturbata, eterne dulcedinis suavitate degistere et snacte devocioni[...]“ KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. I., č. I., s. 1.

⁹¹ ROKOSZ, M.: „*Pulchrum patriae clenodium et fortis contra hostiles insidias munimen*“. In: ŻUROWSKA, K. (ed.): *Benedyktyni Tynieccy w średniowieczu*, s. 62.

⁹² V dokumentu legáta Egydia jsou tyto vsi označovány souhrnně jako „*Thinsiensis ville*“; KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. I., č. I., s. 1.

⁹³ ROKOSZ, M.: „*Pulchrum patriae clenodium et fortis contra hostiles insidias munimen*“. In: ŻUROWSKA, K. (ed.): *Benedyktyni Tynieccy w średniowieczu*, s. 62.

⁹⁴ *Pistores, lagenari, coci, camerari, piscatores, pecorari*. KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. I., č. I., s. 1-2.

⁹⁵ „[...]contulimus alveum salis ad magnum sal[...]“; „[...]Ut autem fratres et sorores saepedictae excitentur maiori devotione ad haec exsequenda, eis donavimus captionem castorum per omnes poposibilitatis[...]“ *Tamtéž*, č. XVIII., s. 41-43.

bobrů určuje. Neexistují žádné doklady o tom, že by v Týnci působily také řádové sestry. S největší pravděpodobností privilegium zmiňuje řeholnice z prvního polského ženského benediktýnského kláštera ve Staniątkach, který byl založen roku 1228.⁹⁶

---

⁹⁶ Ke klášteru základní informace viz DERWICH, M.: *Monastycyzm benedyktyński w średniowiecznej Europie i Polsce: wybrane problemy*, s. 200-201.

Hranice týneckého panství

Geografické umístění Týnce mělo pro konvent ne vždy přínosný význam, přesto z politického hlediska bylo ono místo velmi důležité. Mohutná skála, na které byly vystavěny budovy kláštera, dávaly mnichům sice pocítit určitou míru bezpečí, přesto však stezka vedoucí pod úpatím kláštera představovala pro něj nejedno nebezpečí a to především ve 13. století a poté v první polovině 15. století, kdy byla celá oblast ovlivněna složitým vnitropolitickým i mezinárodním děním.

Jižní hranice, která začínala ve vzdálenosti 8 – 10 km od kláštera, byla bezpečná a klidná. Tzv. „*silva nigra*“ tvořil přírodní a těžko přístupnou hranici s Uherským královstvím. Podél stezky vedoucí směrem na jih podél řeky Ráby byly již od 11. století budovány ochranné strážnice, jak dokládají názvy vsí, které zde vznikly.⁹⁷ Neohrazené právo na hospodářské využití „velkého lesa“, který se nacházel právě v těchto oblastech jižně od kláštera, měli obyvatelé Radziszowa na základě dokumentu vydaného Boleslavem Stydlivým někdy mezi lety 1253-1258.⁹⁸ Tím se otevírala nová možnost další kolonizaci. Roku 1282 bylo uděleno týneckému opatu další právo zakládání nových osad na německém právu v klášterních lesích poblíž vsí Kaszow a Czułow.⁹⁹

Místní benediktýni však nebyli jedinými, kdo mohli zmiňovanou oblast využívat ve svůj prospěch. Poddaní krakovského hradu, obyvatelé vsi Kurozwęki, měli také neomezené právo exploatace a zároveň se spolu s týneckým opatstvím podíleli na povinnosti provádět strážní a obrannou funkci této oblasti. Ne vždy probíhalo dvojí obhospodařování jednoho území poklidně. Z pramenných materiálů lze vyčíst i drobné neshody mezi benediktýnskou osadou Radziszów

---

⁹⁷ Např. vsi Stróža, Zawadka, Osieczany; podobně také názvy vrcholů – Stróža, na pravém břehu Ráby. ROKOSZ, M.: „*Pulchrum patriae clenodium et fortis contra hostiles insidias munimen.*“ In: ŻUROWSKA, K. (ed.): *Benedyktyni Tynieccy w średniowieczu.*, s. 64-65. Více k tématu jižní hranice ŻAKI, A.: *Początki osadnictwa w Karpatach polskich.* In: *Wierchy*, č. 24, 1955, s. 99-116.

⁹⁸ KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. I., č. XIX., s. 43-44.

⁹⁹ *Tamtéž*, Tom. I., č. XXX., s. 59-60.

a krakovskými Kurozwekami. Celá rozepře vedla k jasnému vytyčení hranic a stanovení povinností.¹⁰⁰

---

¹⁰⁰ *Tamtéž*, Tom. I., č. XIX., s. 43-44.

Cesta k těšínskému knížectví

Dnešní část českého Těšínského Slezska, kam Orlová spadá, přináležela z politicko-územního hlediska od roku 1290 do dvou piastovských knížectví. Jeho převážný díl – české Těšínsko, Karvinsko, Frýdecko, Jablunkovsko a užší Ostravsko na levém břehu Ostravice – patřil do těšínského, malé území Bohumína a jeho nejbližšího okolí do ratibořského vévodství. Vytváření panství na Těšínsku a Ratibořsku nezávislých na pravomoci těšínských nebo ratibořských vévodů probíhalo až později.¹⁰¹

Před rokem 1290 bylo území předmětem sporu mezi syny a dědici polského knížete Boleslava III. Křivoústého (1102-1138).¹⁰² Ten vydal nedlouho před svou smrtí nařízení o nástupnictví, jímž rozdělil polský stát na úděly pro své čtyři syny. Původním seniorem se stal nejstarší syn Boleslavův, Vladislav II. Vyhnanec, který byl však záhy vypuzen svým bratrem Boleslavem IV. Kadeřavým (1146-1173). V roce 1163 však musel slezský úděl na nátlak císaře Fridricha Barbarossy podstoupit Vladislavovým synům Boleslavovi Vysokému a Měšku Křivonohému, ovšem bez nároku na Krakovsko a některé další významné lokality.¹⁰³

Měšek I. Křivonohý (Piłtonogi) zůstal údělným knížetem v pozdějším Horním Slezsku od roku 1163¹⁰⁴ do roku 1211 a postupně rozšiřoval svůj úděl.¹⁰⁵ Jeho syn Kazimír I. Opolský (1211-1230) državy příliš nerozšířil. Oba Piastovci byli ve své době významnými panovníky a později se stali důležitými literárními postavami, které se objevily v pověstech těšínského Slezska.¹⁰⁶

---

¹⁰¹ Až v druhé polovině 16. století. BORÁK, M. – GAWRECKI, J.: *Nástin dějin Těšínska*, s. 20.

¹⁰² K jeho postavě více MALECZYŃSKI, K.: *Bolesław III. Krzywousty*. Wrocław 1975.

¹⁰³ Slezský úděl jim byl vrácen dvakrát, poprvé v roce 1163 a poté 1173. FUKALA, R.: *Slezsko. Neznámá země Koruny české*, s. 46; BORÁK, M. – GAWRECKI, J.: *Nástin dějin Těšínska*, s. 18-19. Z polské provenience více k tomuto tématu SNOCH, B.: *Synowie Krzywoustego. Opowieść o początkach rozbicia dzielnicowego w Polsce*. Warszawa 1987.

¹⁰⁴ V tomto roce lze mluvit o politickém osamostatnění Slezska, kdy synové Vladislava II. Vyhnance získali dědičné úděly v rozsahu vratislavské diecéze.

¹⁰⁵ Ke konci 70. let 12. století získal díky rozporům mezi slezskými piastovci Osvětimsko a Bytomsko a v roce 1201 Opolsko. Novým centrem se tak stalo Opolí a Měšek převzal označení vévoda opolský. Více k rozporům mezi slezskými Piastovci GROBELNÝ, A. a kol.: *Ostravsko do roku 1848*, s. 40-46.

¹⁰⁶ Viz Exkurz.

Po Kazimírově smrti vedla správu vévodství za nezletilé syny Měška II. a Vladislava vdova Viola, která získala úděl na území středního Polska jako vévodkyně kališská a rudská. Tento úděl byl určen pro mladšího syna Vladislava, který však po smrti svého bratra v roce 1246 získal i Opolí. V roce 1241 čelily slezské oblasti nájezdu Tatarů. Jejich vpád dočasně oslabil mezinárodněpolitický význam Piastovců.¹⁰⁷

Území Ratibořska a Těšínska Vladislav získal až po smrti své matky Violy. Vladislav po těchto územních ziscích ztratil svá území ležící mimo Slezsko, která připadla velkopolské větvi Piastů. Po smrti Vladislava I. Opolského v roce 1281 se dosavadní opolské vévodství rozpadlo. Tyto události vedly ke vzniku zvláštního těšínského vévodství.

Synové Vladislava I. Opolského se stali zakladateli jednotlivých hornoslezských knížecích větví z dynastie Piastovců. Měšek I. Těšínský a Přemysl získali do společné vlády Ratibořsko, Těšínsko a Osvětimsko, které si kolem roku 1290 dále rozdělili tak, že Měšek získal Těšínsko a Osvětimsko,¹⁰⁸ čímž se stal prvním těšínským vévodou a zakladatelem těšínské linie Piastovců, která zde panovala až do roku 1625.¹⁰⁹ Kníže Měšek přijal titul těšínského vévody zřejmě proto, aby vymezil a legalizoval dědictví pro svou rodinu. Těšínsko tak přestalo být územím, na které by mohli uplatňovat nároky příslušníci jiných větví opolských Piastovců.

V dobách panování zakladatele těšínské linie slezských Piastů došlo k významnějšímu sblížení s českou korunou. Měšek se roku 1291 zavázal k vojenské pomoci Václavu II. Podobná spojenecká smlouva byla uzavřena i s Boleslavem I. Opolským a Přemysl I. Ratibořský složil Václavu II. také lenní slib.

---

¹⁰⁷ Smrt knížete Jindřicha II. Zbožného v bitvě u Lehnice urychlila rozpad monarchie Vladislavovičů. Opolsko si jako jediné zachovalo celistvost déle, a to až do smrti Vladislava I. Opolského roku 1281. K nájezdu mongolů na polské země a k bitvě u Lehnice více KORTA, W.: *Bitwa legnicka. Historia i tradycja*. Wrocław – Warszawa 1994; MAROŇ, J.: *Legnica 1241*. Warszawa 1996.

¹⁰⁸ Spolu s bratrem získal Měšek I. Těšínský Ratibořsko, Těšínsko a Osvětimsko roku 1281. Od roku 1290 odrhl Měšek Osvětimsko a Těšínsko, které mu náleželo až do jeho smrti, která není plně objasněna a klade se do období mezi lety 1314-1317.

¹⁰⁹ Posledním těšínským Piastovcem byl Fridrich Vilém Těšínský (1617-1625), který zůstal bez legálních potomků. Nemanželská dcera Magdaléna se narodila patrně až po Vilémově smrti. PANIC, I.: *Piastovci těšínské linie*. In: MYŠKA, M.: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*. Seš. 8. Ostrava 1997, s. 79-92.

První zmínka o Orlové

Pokud budeme hledat v písemných pramenech jméno Orlová, nalezneme jej poprvé v listině ze 7. prosince 1227, kterou vydal papež Řehoř IX. v Lateráně.¹¹⁰ Tento dokument byl dlouhou dobu považován za první zmínku o této osadě. Zároveň je tento dokument prvním dochovaným pramenem, který zaznamenává působnost týneckých benediktinů v této oblasti.

Až Mathias Kasperlik von Teschenfeld ve svých pracích pokládá místo zvané Sal¹¹¹ v zakládací listině orlovského kláštera buď za Solcu nebo přímo za Orlovou. Tato zakládací listina však pochází až z roku 1268. Teorii o tom, že místo označované v listině z roku 1268 jako Sal je Orlová, potvrdil a dále rozvinul v 70. letech 20. století Jaroslav Bakala. Ten považuje oblast Sal zmiňovanou v listině z 25. května 1223 rovněž za Orlovou.¹¹² Díky jeho poznatkům je rok 1223 považován za rok, ve kterém byla Orlová poprvé, i když nepřímo, zmíněna v písemných pramenech.

Dokument z 25. května 1223 potvrzoval přidělení desátků ženskému premonstrátskému klášteru v Rybníku.¹¹³

Pasáž textu, která se týká oblasti Sal, nám podává informace o kostele¹¹⁴ v této oblasti, který zde již nějakou dobu existoval. Lze tedy předpokládat, že se kolem zmiňovaného kostela už vyskytovala obydlená osada, která se nazývala patrně Sal. Z pramenů však nelze vyčíst, zda se jednalo pouze o oblast bezprostředně sousedící s kostelem, nebo o širší územní celek.

---

¹¹⁰ „[...]vestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu villam, que dicitur Orlowa, cum omnibus iuribus et pertinentiis[...]“ APPELT, H. (ed.): *Schlesisches Urkundenbuch*, č. 280, s. 206.

¹¹¹ „[...]videlicet Sal per totum cum Dambrowa et pratis omnibus, Chotebanz, Wirzbica, Zablocie, ad Salem tabernam totaliter ac in tribus villis Szucovo, Sierlitzko, Ostrawa et in infrascriptis villis[...]“ *LT 1155-1399*, č. 16, s. 20-21.

¹¹² BAKALA, J.: *Karvinsko do roku 1268*. In: DOHNAL, M. a kol.: *Karviná. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města*, s. 21.

¹¹³ „Nos Laurentius miseracione divina Wratislauensis episcopus [...] damus et concedimus ecclesie sancti Salvatoris in Ribnich decimas villarum in castellatura de Tessin, que sunt: Golesuo, Vizla, Yscrichino, Zamaishi, Nageuuzj, Suenchizi, suburbium Zasere, Clechemuje, Radouiza, Punzc, beleuisco, Ogrozona, Nouosa in pertuum habendas.“ *CDES III.*, č. 283, s. 62-63.

¹¹⁴ Latinský název „ecclesia“ se překládá jako kostel, ovšem je pravděpodobné, že v této oblasti, o které ani přesně nevíme, do jaké míry byla v této době osídlena, je vhodnější předpokládat pouze existenci kaple. Kapli v Orlové zmiňuje pak také zakládací listina orlovského kláštera z roku 1268: „capelae de Orlovia“ viz *LT 1155-1399*, č. 16, s. 20-21.

Listina mimo jiné zachycuje změnu držení desátků náležejících kostelu v Rybníku za desátky z obcí, které příslušely kostelu v oblasti Sal.¹¹⁵ Latinský název Sal vznikl díky výskytu soli v této části těšínské oblasti. Sůl se zde buď těžila nebo získávala vyvařováním ze solných pramenů.

---

¹¹⁵ „*Decimas videlicet ipsius ville Ribnich, Smolna, Zalese, Knegnizj, quam ultimam villam recepit ecclesia de Rjbnich ab ecclesia de Sale in concambium pro villa Golconis.*“ Maleczyński pokládá výraz Sale za nedokončený název Zálesí. *CDES III.*, č. 283, s. 61-67.

První dochované písemné prameny o Orlové

Oblast Těšínského Slezska, a proto také Orlová, náležela do opolského knížectví. Až kníže Měšek na konci své vlády, nebo kníže Kazimír na počátku své vlády, povolal benediktýny z Týnce u Krakova do Těšína.¹¹⁶ Ti zde nezaložili samostatný klášter, ale pouze kostel jako filiální zařízení benediktýnského kláštera v Týnci. Mniši zde údajně vykáceli les a vystavěli kapli zasvěcenou sv. Mikuláši.¹¹⁷ Okolo se usadili poddaní, obchodníci a řemeslníci. Toto podhradí bylo poprvé zmiňováno v listině z roku 1223 a bylo povinno odvádět klášteru v Rybníku desátky.¹¹⁸

Přesné místo těšínské klášterní osady usuzuje Alois Adamus z polohy hradu Starého Těšína. V blízkém okolí se totiž nenacházel žádný jiný hrad, a proto se také nemohlo podhradí nacházet v jiné lokalitě.

Mezi lety 1217-1223¹¹⁹ bylo údajně toto podhradí i s hradem kvůli nevýhodné poloze, která nezajišťovala dostatek vojenské obrany, přemístěno na místo pojmenované Nový Těšín.¹²⁰ Roku 1223 tak již neexistovala klášterní osada ve Starém Těšíně, ale byl postaven týneckými benediktýny nový kostel v Novém Těšíně a co se týče Orlové, v té měla existovat pouze kaple na benediktýnech doposud nezávislá. Nad působností benediktýnu v Těšíně však visí několik otazníků. Dodnes není zcela prokázáno, zda v tomto období opravdu týnečtí benediktýni založili nový kostel a zda byl tento kostel později vyměněn za majetky v Orlové.

Nejstaršími prameny se jeví rukopisné texty benediktýnských kronikářů z 18. století Lamberta Klonna a Hieronyma Růžičky. Jejich texty však neodkazují na starší prameny.¹²¹ Dokonce ani kronikář týneckého kláštera se o těšínském kostele v této době nezmiňuje, což poukazuje na neexistenci tradice spojené

---

¹¹⁶ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 13.

¹¹⁷ *Tamtéž*, s. 15.

¹¹⁸ *CDM II.*, č. CXLIX, s. 151.

¹¹⁹ Roku 1217 byl založen Lwówek, *CDS*, VII/1, č. 179, s. 117; 1223 je zmiňován nový kostel v Novém Těšíně; *CDS*, VII/1, č. 266, s. 140-141.

¹²⁰ POPIOLEK, F.: *Dzieje Śląska austriackiego*, s. 88 a 151-157; srov. ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 15.

¹²¹ BAKALA, J.: *Ke vzniku města Těšína*. In: Tentýž: *Moravkoslezské pomezí v proměnách 13. věku*, s. 460.

s týneckými benediktýny. Patrně tento fakt měl za následek nedůvěru Gottlieba Biermanna, který se vyjadřuje k celému problému s respektem a značnou skepsí.¹²²

Kostel sv. Mikuláše pochází z 11. století a na přelomu 11. a 12. století došlo podle archeologických nálezů také ke značnému rozvoji oblasti zvané Zámecký vrch, která je středem oblasti pojmenované zde jako Nový Těšín. Tato fakta nepodporují tvrzení o příchodu benediktýnů na počátku 13. století jako zakladatelů kostela v Těšíně.

Nejpravděpodobnějším rokem příchodu benediktýnů do oblasti Těšínska se jeví rok 1225. V roce 1223 byla kaple v Soli (Orlové) zatím nezávislá na týneckých benediktýnech,¹²³ ale roku 1227 se jim již nároky na ves Orlovou potvrzují.¹²⁴ Právě v této době dochází k rozvoji celé oblasti západního Těšínska. Je nutné předpokládat, že zde existovaly osady ještě před příchodem benediktýnů, kteří začali s následnou kolonizací. Příchod týneckých mnichů souvisí s přívětivou situací v Týnci. V této době byl týneckým opatem jistý Lutfryd pocházející z významného polského rodu Gryfů. Sczygielski popisuje Lutfryda jako reformátora a nešetří chválou.¹²⁵ Díky jeho postavení a osobním schopnostem klášter vzkvétal i přes nepříznivé okolnosti, které se udály během období jeho působnosti v Týnci.¹²⁶ Lutfryd získal pro klášter řadu privilegií,¹²⁷ přispěl k založení ženského benediktýnského kláštera ve Staniątkach,¹²⁸ ale v některých oblastech nedosáhl úspěchu. Například opevnění kláštera mu bylo papežem Řehořem IX. zamítnuto.¹²⁹ Benediktýnská expanze směrem na jih měla za následek usídlení se v oblasti kolem Těšína a Orlové, kde následně začala postupná kolonizace prostřednictvím přistěhovalců z Malopolska.¹³⁰ V okolí

---

¹²² BIERMANN, G.: *Das ehemalige Benediktinerstift Orlau im Teschnischen*, s. 5, 9 a 11.

¹²³ *CDES III.*, č. 283, s. 61-67.

¹²⁴ KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*. Tom. I., č. X a, b, s. 19-28.

¹²⁵ SCZYGIELSKI, S.: *Tinacia*, s. 48-49.

¹²⁶ Boje Piastů o krakovský stolec, nájezd Tatarů roku 1241.

¹²⁷ Boleslav V. Stydlivý uděluje klášteru osvobození od strážení jižních hranic; KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*. Tom. I., č. XVII, s. 39-40; dále právo na lov bobrů a získávání soli; *Tamtéž*, č. XVIII, s. 41-42.

¹²⁸ Ženský benediktýnský klášter byl založen roku 1228 za přispění polského rodu Grifů. Více ke klášteru KRASNOWOLSKI, B.: *Historia klasztoru benedyktynek w Staniątkach*. Kraków 1999.

¹²⁹ *Tamtéž*, č. VIII, s. 16-17.

¹³⁰ BAKALA, J.: *Středověké osídlení pravobřežního Ostravska*. In: Tentýž: *Moravskoslezské pomezí v proměnách 13. věku*, s. 160.

Orlové a Fryštátu se nacházely solné prameny, s nimiž měli týneční benediktýni zkušenosti. Je proto pravděpodobné, že právě vidina zisku vyvažováním solanky přivedla mnichy z Týnce až do těchto míst.

Těšín je pro Orlovou významný podle tradice především tím, že Orlovsko bylo přiděleno knížetem Kazimírem týneckému klášteru výměnou za Nový Těšín,¹³¹ který měl pro knížete více strategickou polohu než Starý Těšín.

Udělení Orlové týneckému klášteru potvrzuje již zmiňovaná listina papeže Řehoře IX. ze 7. prosince 1227.¹³² Tato listina je důležitá zejména tím, že stvrzuje právo týneckých benediktýnů na ves Orlovou, která byla do této doby v držení knížete Kazimíra. Listina dále nerozvádí žádné jiné majetky, které by měly náležet benediktýnům v Týnci a ni nepodává informace o Těšíně. Rozšíření nebo potvrzení majetku týneckého kláštera je zachyceno v druhé listině, která byla vydána 26. května 1229. U této listiny nastává problém, protože existují její dvě verze.¹³³ Z první listiny (A) je patrné, že papež Řehoř IX. stvrzuje opatovi Lutfydovi a všem týneckým bratrům právo na Orlovou s veškerým jejím příslušenstvím.¹³⁴ Z tohoto znění vyplývají nároky na majetek týneckého kláštera v mnohem větší míře, než je tomu u druhé varianty listiny (B).¹³⁵ Podle tohoto druhého dokumentu náležely týneckým benediktýnům pouze desátky z uvedených

---

¹³¹ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 16.

¹³² „*Eapropter, dilecti in domino filii, vestris iustis postulationibus grato concurrentes assensu villam, que dicitur Orlowa, cum omnibus iuribus et pertinentiis, sicut eam iuste et pacifice possidetis, vobis et per vos monasterio vestro auctoritate apostolica confirmamus et presentis scripti patrocinio communimus.*“ Datování je nesprávně uvedeno u ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 16 a také u BAKALA, J.: *Z nejstarších dějin Orlové* s. 12, kde je uvedena datace 27. prosinec 1227. J. Bakala ve svém příspěvku *Z nejstarších dějin Orlové* uvádí obě data, vztahující se k téže listině. Zde je datum 7. prosince 1227 včetně citace převzato z APPELT, H. (ed.): *Schlesisches Urkundenbuch*, č. 280, s. 206.

¹³³ Všechny tři verze shrnuje KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*. Tom. I., č. XI a, b, s. 19-28.

¹³⁴ „*[...]villas cum ecclesiis, hominibus, decimis, mellificiis, tabernis, venationibus, iuribus, piscationibus, tributis et cum aliis pertinentiis: villam de Orlowa, Dubrawa, Koczobenz, Cierlitzko, maiori Gorzice, Uchylsko, Ostrawa, Wierzbica, Zablocie, Zukov, Lachanty et Golkowice. Decimas de sortibus in Kozle pertinentibus ad castellaturam de Racziborz circa Rybnik, quas venerabilis frater noster Laurentius Vratislaviensis episcopus de assensu capituli sui monasterio vestro pia liberalitate concessit, prout in litteris inde cofectis plenius continetur. Duas tabernas et ius fori in Bytom.*“ *Tamtěž*, č. XI a, s. 19-20; také CDM, č. CXLIX, s. 151-152.

¹³⁵ „*[...]jllibata permaneant decimas villarum de Orlowa, Dubrowa, Koczobontz, Cierlitzko, maiori Gorzice, Uchylsko, Ostrawa, Wierzbica, Zablocie, Zukov, Lachanty et Golkowice, decimas de sortibus in Kozle pertinentibus ad castellaturam de Racziborz circa Rybnik, quas venerabilis frater noster Laurentius Vratislaviensis episcopus de assensu capituli sui monasterio vestro pia liberalitate concessit, prout in litteris inde cofectis plenius continetur.*“ *Tamtěž*, č. XI b, s. 24; také LT 1155-1399, č. 6, s. 11.

vsí, tedy z Orlové, Doubravy, Chotěbuzi, Těrlicka, Velké Hořice, Uchylska, Ostravy, Vrbice, Záblatí, Žukova, Lachant¹³⁶ a Golkovic, a ne plné vlastnictví těchto vesnic, které potvrzovala prvně zmíněná verze (A). Druhá listina (B) je značně rozsáhlejší. Biskup Řehoř v ní znovu potvrzuje a vyjmenovává výčet desátků pro týneckého opata, které již dříve klášteru v Týnci daroval vratislavský biskup Vavřinec.

Zásadním problémem tedy zůstává, která listina je padělaná, nebo spíše která z listin se nejvíce blíží originálnímu znění. Těmito otázkami se v minulosti zabývalo již několik badatelů. Gottlieb Biermann¹³⁷ poukazuje na nereálnost vzniku dvou podobných listin v jednom dni a také na jisté nesrovnalosti v držení Slezské Ostravy, která nikdy nepatřila do plného vlastnictví týneckého kláštera. Colmar Grünhagen¹³⁸ v komentáři k edici této listiny hovoří o originále, který v zásadě odpovídá textu listiny (B). Naopak autor komentáře *Listináře Těšínska*,¹³⁹ v němž je vydán opis druhé varianty dokumentu (B) existenci originálu popírá. Jaroslav Bakala pak uvažuje o možnosti padělání částí obou znění listin (A) i (B),¹⁴⁰ ale zároveň se přiklání k větší důvěryhodnosti listiny (B).¹⁴¹

Nevyřešenou otázkou také zůstává, proč vznikly dvě listiny během tak krátké doby, potvrzující majetková práva benediktýnům v Týnci. List ze 7. prosince 1227 hovoří pouze o plném majetkovém právu na ves Orlová. Znění dokumentu převzatého z Bočkovy sbírky toto právo potvrzuje a dále rozšiřuje. Druhá verze naopak hovoří pouze o desátcích, které plynou z Orlové a dalších vsí. Není proto jasné, proč listina, která byla vydána později, nezmiňuje plný nárok na Orlovou. Jednou z možných odpovědí může být fakt, že k potvrzení plného práva na ves Orlovou stačilo pouze papežské potvrzení z roku 1227.¹⁴² Správné pochopení vlastnictví majetku týneckých benediktýnů a následně orlovského kláštera je důležité pro pozdější srovnání změn dalších držav kláštera.

---

¹³⁶ Narozdíl od ostatních oblastí dnes není známo, kde ves Lachanty nebo Lacbanty ležela.

¹³⁷ BIERMANN, G.: *Das ehemalige Benediktinerstift Orlau im Teschnischen*, s. 24-26.

¹³⁸ CDS, VII/1, č. 349, s. 177-178.

¹³⁹ *LT 1155-1399*, s. 12.

¹⁴⁰ BAKALA, J.: *Z nejstarších dějin Orlové*, s. 14.

¹⁴¹ BAKALA, J.: *Karvinsko do roku 1268*, s. 23.

¹⁴² BAKALA, J.: *Z nejstarších dějin Orlové*, s. 14.

Do konce 13. století existuje ještě jedna listina vztahující se k Orlové, která je v literatuře označována za zakládací listinu orlovského kláštera. Byla vydána 12. května 1268 opolským knížetem Vladislavem, který tímto listem obnovuje dřívější dary, které náležely kostelu v Orlové, potažmo týneckým benediktýnům. Jmenovitě jsou na listině uvedeny oblasti Sůl s Doubravou a všemi loukami, Chotěbuz, Vrbice, Záblatí, Žukov, Těrlicko a Ostrava.¹⁴³ Latinský text však není napsán zcela jasně. Vincenc Prasek poukazuje na jisté nesrovnalosti tohoto textu.¹⁴⁴ Zároveň svým nepřesným českým překladem připravil svým nástupcům řadu otázek.

Prvním problémem je výraz „*sal per totum cum Dambrowa*“, který podle Praska ukazuje na právo těžby soli a teprve poté následuje v listině výčet majetku, na který má orlovský kostel nárok.¹⁴⁵ Dále zde předložka „*cum*“ dává větší smysl, pokud by se výraz překládal jako „celou Sůl s Doubravou“. Pak by mohla znamenat oblast označovaná jako Sal širší teritorium, kterému buď Doubrava sousedila a nebo náležela. Z rozpoložení jednotlivých územních celků, a také z listinných pramenů však vyplývá, že oblast Sal a samotná ves Orlová se jistě minimálně z části překrývaly. Další nejasností je opět nepřesný překlad obratu „*[...]ad salem tabernam totaliter ac in tribus villis[...]*“, který je Praskem přeložen „*[...]kromě soli hospodu s plným právem na třech vsích[...]*“. Z toho pak vyvozoval právo na hospody v těchto třech vesnicích. Prvním problémem je zde přeložka „*ad*“, druhým pak spojka „*ac*“. Proto výstižnější překlad nabízí Jaroslav Bakala: „*[...]k Soli hospodu s plným právem a ve třech vesnicích[...]*“.¹⁴⁶ Tento překlad pak nepředpokládá, že se jednalo o právo na tři hospody v uvedených vsích, ale nejpravděpodobněji šlo o právo související s oblastí soudnictví.

Jak již bylo řečeno, listina v první řadě potvrzuje orlovskému kostelu nároky na majetek, který byl poskytnut benediktýnům. Dále kníže Vladislav osvobozoval obyvatele klášterních dědin od hradskeho práva, což znamenalo,

---

¹⁴³ SCZYGIELSKI, S.: *Tinecia seu Historia monasterii Tinecensis Ordinis snacti Benedicti*, Lib. II., s. 156-157; KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*. Tom. I., č. XXIII, s. 47-48; *CDS VII/2*, č. 1309, s. 171; *LT 1155-1399*, č. 16, s. 20-21.

¹⁴⁴ PRASEK, V.: *Dějiny knížectví Těšínského*, s. 62-63.

¹⁴⁵ *Tamtéž*, s. 63.

¹⁴⁶ BAKALA, J.: *Karvinsko do roku 1268*, s. 19.

že lidé mohli být souzeni pouze před knížetem nebo před řádovými bratry.¹⁴⁷ Soudní pokuty zůstávaly kostelu. Opat a jeho bratři byli osvobozeni od některých povinností a nemuseli pomáhat při stavbě hradů, a také se nemuseli účastnit vojenských výprav, které se netýkaly zemské obrany. Opat orlovského kláštera měl nadále užívat stejných církevních svobod jako opat týnecký.¹⁴⁸ Vladislav Opolský tímto listem dále ukládá týneckému opatovi zřízení kláštera v Orlové. Orlovský opat měl být volen nebo schvalován opět týneckým opatem. Nově vzniklému klášteru byla udělena významná výsada. Pokud totiž kdokoli navštívil klášter v Orlové v den Narození Panny Marie,¹⁴⁹ mohl požívat 30 dní úplné svobody. Takový poutník pak po určenou dobu nesměl být zatčen a pokud přišel za účelem obchodu, nesmělo mu být zabaveno žádné zboží. Orlovský klášter se tak stal útočištěm právem i neprávem pronásledovaných osob, včetně zločinců.¹⁵⁰

Doposud zmíněný výčet listinného materiálu, který se vztahuje k Orlové a klášteru, doplňuje ještě jeden dokument pocházející z 28. května 1260.¹⁵¹ Samotný text se sice nezabývá přímo děním v Orlové, jedná se v něm o osvobození kláštera ve Staniątkach u Krakova od stavění 100 loktů zdi opolského hradu náhradou za ves Nemodlin, ale jeho důležitou součástí je seznam svědků, který má již pro Orlovou význam. Jako svědek je na této listině uveden Martin, kaplan orlovský. Díky tomuto pramenu známe první jméno osoby, která se starala o chod kostela. Nelze však říci, že by před ním nikdo jiný místo kaplana nezastával.

---

¹⁴⁷ „*Item ut nullus audeat de omnibus villis eidem ecclesiae pertinentibus aliquem hominem citare ad aliquod castrum nisi coram duce vel fratribus dicti ordinis ibidem manentibus [...]*“ KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. I., č. XXII, s. 47.

¹⁴⁸ „*Abbas vero dictae ecclesiae Orloviensis in omnibus iuribus et libertatibus ecclesiasticis eodem iure fruatur in ducatu Opoliensi, quo et pater abbas Tinecensis cum ecclesia sua gaudet in ducatu Cracoviensi.*“ *CDS VII/2*, č. 1309, s. 170-171.

¹⁴⁹ Orlovský kostel je zasvěcený Narození Panny Marie.

¹⁵⁰ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 22.

¹⁵¹ *LT 1155-1399*, č. 15, s. 20.

Kláster do vysvěcení nového kostela

Období od konce 13. století až do vysvěcení nového orlovského kostela není poznamenáno žádnými většími změnami ve vlastnictví majetků, které byly benediktýnům v Orlové přiděleny roku 1268. Z této doby není dochováno ani mnoho pramenů, které by pomohly osvětlit dění kolem kláštera.

Počátek 14. století je spjat s druhou silnější kolonizací Těšínska. Také orlovští benediktýni přispívali ke zúrodnování a osidlování nových oblastí. Mniši začali stavět hospodářské budovy kláštera, začali mýtit okolní lesy a povolávali osadníky k založení nové vsi. Patrně příchod většího množství německých osadníků vedl orlovského opata k povolávání východních Slovanů do nově vznikajících vesnic. Působnost Slovanů dokazují názvy nově zakládaných vsí Poremba¹⁵² a Lazy.

Německá kolonizace přispěla k vydávání listin v německém jazyce. Do této doby byla veškerá agenda na Těšínsku vyřizována latinsky.

Roku 1291 je připomínán první známý orlovský opat Jan (I.), který se souhlasem týneckého opata Alberta přifařuje Vrbici ke kostelu blahoslavené Panny Marie v Bohumíně.¹⁵³ Tímto darem přešla Vrbice z archipresbyterátu Těšínského do archipresbyterátu Ratibořského, stejně tak z knížectví Těšínského do knížectví Ratibořského.¹⁵⁴ Proč k darování došlo, není zcela jasné.

Až rok 1327 propojuje dění v týneckém klášteře s konventem v Orlové. V této době působil v Týnci jistý mnich Bohuško, který byl následně poslán do Orlové, aby se zde stal opatem. Tento mnich byl roku 1345 označen papežem Klimentem VI. za falzátora listin.¹⁵⁵ Bohuško měl údajně na padělání listin osobní zájem. Mimo jiné také proto, že podvrhl listiny papeže Jana XXII. (1316-1334) týkající se jeho vlastní osoby.

---

¹⁵² Dnes, stejně jako Lazy, část Orlové. Ves vznikla na místech vykáceného lesa, na tzv. porubanisku, odtud původní název Poremba. ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 27.

¹⁵³ 29. prosince 1291; KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. I., č. XXXIX, s. 76; *CDS VII/3*, č. 2212, s. 163.

¹⁵⁴ PRASEK, V.: *Dějiny knížectví Těšínského až do roku 1433*, s. 82.

¹⁵⁵ KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. I., č. LXV, s. 108-109.

Bohušek vstoupil do orlovského kláštera, složil zde slib, ale poté, co se přeli dva mniši o orlovské opatství, zchudl klášter natolik, že se zde nemohl Bohušek uživit. Proto Bohušek odešel, nějakou dobu žil světským životem, ale nakonec vstoupil do kláštera dominikánů v Ratiboři, kde složil nový slib.¹⁵⁶ Ani tam však nebyl bratry přijat nejlépe, a tak se nakonec odebral do kláštera v Týnci. Bohušek údajně žádal papeže Jana XXII. o prominutí kanonických trestů, které mu byly uděleny za útěk z Orlové, za světský způsob života a za nový vstup do jiného kláštera.

Na základě údajných padělků mu měly být odpuštěny všechny přechyby, kterých se dopustil. Wojciech Kętrzyński se domnívá, že díky falzům vyhotoveným také pro týneckého opata během Bohuškovy pobytu v Týnci mu bylo opět přiděleno opatství v Orlové, které mu umožnilo větší svobodu, než jakou mu mohl poskytnout Týnec.¹⁵⁷

Všechny listiny, na kterých se Bohuško podílel, označil papež Kliment VI. za podvrh a uložil hnězdenskému arcibiskupovi a biskupům vratislavskému a krakovskému, aby v orlovském klášteře zrušili vše, co bylo na základě podvrhu vykonáno, aby zatkli a potrestali pachatele a ti, kteří věděli o nepravosti listu, měli být prokleti, zbaveni úřadu nebo vyhnáni z církve.¹⁵⁸

Z těchto sdělení nelze vyčíst mnoho informací, které by podávaly zprávy o samotném životě v klášteře. Zmínka o sporu dvou mnichů, kteří se přeli o místo opata, je dokladem toho, že po úmrtí opata Jana (I.) nebylo hned jasné, kdo by se měl stát jeho nástupcem. Týnecký klášter měl hlavní slovo při každé volbě, nebo alespoň při schvalování nového orlovského opata. Proč tedy v tomto případě nezasáhl a nechal klášter, aby se zmítal ve zmatcích plynoucích z hádek o tuto funkci, zůstane s největší pravděpodobností další nezodpovězenou otázkou. Zmiňované zchudnutí kláštera, způsobené spory mnichů, je jen další drobnou informací, která alespoň trochu poukazuje na ekonomickou situaci kláštera v první polovině 14. století. Nevíme, jak se zmiňované spory přesně dotýkaly

---

¹⁵⁶ „[...] *Jet deinde ordinem fratrum praedicatorum in Ratibor ingressus*[...]“ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, pozn. 43), s. VI.

¹⁵⁷ Tuto domněnku vyslovil Wojciech Kętrzyński roku 1875 na základě buly papeže Klimenta VI. z 12. prosince 1345, která Bohuška přímo označuje za falzátora listin. KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. I., č. 1, s. 7.

¹⁵⁸ KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. I., č. LXV, s. 108-109.

hospodářství, a také jakého byly charakteru, ale dá se předpokládat, že pokud by bylo hospodářské zázemí kláštera stabilní a prosperující, nemohlo by k tak razantnímu úpadku (který vedl k odchodu minimálně jednoho mnicha) dojít.

S největší pravděpodobností však hospodaření orlovských benediktýnů nebylo ani v této době příliš výnosné. Desátky z obcí náležejících klášteru nebyly patrně spravovány příliš hospodárně. Právo na těžbu soli sice zprvu slibovalo určité finanční přílepení, ale záhy se ukázalo, že ani výnosy ze soli nejsou nijak závratné. Další zátěží se stal finanční tlak papežské stolice, která vybírala nedoplatky tzv. šestiročních desátků také od orlovského opata.¹⁵⁹

Doba husitství příliš významně Orlovou ani klášter neovlivnila. Státově právně bylo celé Slezsko od dob Karla IV. součástí českého státu jako vedlejší země Koruny české. Horní Slezsko bylo osídleno díky vlivu týneckého kláštera osadníky z Malopolska a převážná většina obyvatel ovládala polský jazyk. Naopak Dolní Slezsko bylo poněmčeno. Na počátku husitských válek bylo v celém Slezsku celkem 18 knížat, kteří spravovali svá území více méně samostatně a nezávisle. Proto nelze říci, že by celé Slezsko zaujímal jediný jasný postoj k husitství.

Horní Slezsko, Těšínsko nevyjímaje, se hlásilo ke katolíkům, ale v podstatě zaujímal neutrální postoj. Zároveň byla tato oblast jednou z možných spojovacích cest z Čech do Krakova a dále do Polska. Cesta ze severovýchodní Moravy Ratibořskem, Těšínskem a Osvětimskem do Malopolska byla pokládána za jednu z nejbezpečnějších cest, proto byly sjednány litevským Vitoldem a pravděpodobně i polským Vladislavem smlouvy o bezpečném průchodu poselů k polskému dvoru.¹⁶⁰ Zikmundovou reakcí pak bylo nařízení k zadržení jakýchkoli poselů směřujících do Polska či z Polska. Kníže osvětimský Kazimír I. ani těšínský kníže Boleslav I. však Zikmundovo nařízení přehlíželi a nikdy nepodnikli žádné akce směřující k zadržení poselů, i když byli přívrženci katolické strany. Jediným, kdo se odvážil v prvním roce válek zajmout posly podle Zikmundova nařízení a vydat je do jeho rukou, byl hornoslezský Přemyslovec Jan Ratibořský.

---

¹⁵⁹ BAKALA, J.: *Z nejstarších dějin Orlové*, s. 23.

¹⁶⁰ KOPALOVÁ, A.: *Spolupráce Čechů a Poláků ve Slezsku za husitských válek*. In: KUDĚLKA, M.: *Česko – polský sborník vědeckých prací, I. díl*, s. 167.

Kromě diplomatických styků se rozvinul v tomto období v Horním Slezsku obchod s Polskem, zejména dovoz zbraní, válečného materiálu, soli a potravin. Sůl byla artiklem, na jejíž získávání v oblasti Krakovska a Těšínska měl nárok právě týnecký klášter a potažmo i orlovští benediktýni. V Orlově získávání soli mělo především místní charakter, ale polská Wieliczka měla nesrovnatelně větší zásoby. V Těšíně a v Ratiboři se pak nacházely velké sklady soli,¹⁶¹ které byly ve správě místních knížat. Vzhledem k nárokům týneckého kláštera na solanku a v této době i na získávání kamenné soli je možné předpokládat, že prodejem soli profitovali i benediktýni z Týnce. Tato domněnka je však nepodložená žádným listinným materiálem, vychází pouze z doložitelných nároků na získávání soli v této oblasti.

Válečné události roku 1428 výrazně ovlivnily dění i ve Slezsku. Dobeslav Puchala z Věňavy byl vojevůdcem Korybutovičových vojsk a postupně se stal nejvýznamnějším husitským vojevůdcem polských husitů ve Slezsku. Roku 1428 stanula první husitská výprava na hranicích Horního Slezska. Úkolem těchto výprav bylo především obsazení strategicky významných pevností a měst pro další vedení výprav. V únoru 1428 se objevili husité na hranicích Opavska. V Horním Slezsku pak získávali města a hrady téměř bez boje. Vratislavský biskup Konrád spolu s hornoslezskými knížaty¹⁶² se rozhodl k novému boji. Tomuto spojení mezi vratislavským biskupem a hornoslezskými knížaty přislíbil pomoc i lužický fojt Hanuš z Polenska a kladský hejtman Půta z Častolovic. Husité nakonec rozprášili lužické i dolnoslezské vojsko a zároveň zabránili spojení vratislavského vojska s oddíly hornoslezských knížat. Tímto tahem si husitská vojska zaručila uzavření separátních mírových smluv s Piasty a zajištění bezpečné cesty směrem z Moravy do Krakova. Po roce 1436 se situace ve Slezsku nezměnila. Státověcně zůstalo vše jako za panování Karla IV. Události tohoto období urychlily změnu úředního jazyka, kdy byla latina zatlačena a do popředí se v Horním Slezsku dostala čeština.¹⁶³

---

¹⁶¹ KOPALOVÁ, A.: *Spolupráce Čechů a Poláků ve Slezsku za husitských válek*. In: KUDĚLKA, M.: *Česko – polský sborník vědeckých prací, I. díl*, s. 168.

¹⁶² Zaútočil spolu s bratrem Konrádem Bílým Olešnickým, opavským knížetem Přemyslem, těšínským Boleslavem I., Kazimírem I. Osvětimským a s ratibořskou kněžnou, sestrou Korybuta, vdovou Helenou. BARTOŠ, F. M.: *Husitská revoluce*, s. 37.

¹⁶³ KOPALOVÁ, A.: *Spolupráce Čechů a Poláků ve Slezsku za husitských válek*. In: KUDĚLKA, M.: *Česko – polský sborník vědeckých prací, I. díl*, s. 178.

Jak naznačuje další dochovaný listinný materiál, chod kláštera nebyl tímto obdobím zasažen natolik, aby se musel i v následujících desetiletích vzpamatovávat z případných válečných útrap.

Další spor, který se týkal tentokrát týneckého opatství, je připomínán až roku 1454. Hlavními aktéry byli orlovský opat Jan (III.) spolu s Janem, opatem v Sieciechowě a Mikulášem, opatem ve Starých Trokách, kteří nesouhlasili s volbou nového týneckého opata Matěje Skawinky. Výše jmenovaní nebyli k volbě přizváni, proto začali s nájezdy na jeho statky. 12. listopadu 1454 byl spor rozhodnut ve prospěch nového týneckého opata.¹⁶⁴

Za orlovského opata Jana (III.) došlo k zvelebení orlovského konventu. Před rokem 1466¹⁶⁵ nechal se značnou pomocí týneckého kláštera vystavět v Orlové nový zděný kostel, který s menšími stavebními úpravami zůstal v Orlové až do počátku 20. století, kdy byl nahrazen novogotickým kostelem. Ten se stal orlovskou dominantou a zdobí město až do dnešních dob. Již roku 1453 byly z Týnce do orlovského kostela darovány dva zvony.¹⁶⁶ Další památkou, která pochází z druhé poloviny 15. století, je hlavní gotický oltář kostela Nanebevzetí Panny Marie, jehož malby jsou z doby okolo roku 1470.¹⁶⁷ Veškerý rozvoj v orlovském konventu byl možný jen díky příznivé situaci, která panovala v Týnci.

I přes veškerou snahu týneckého opata podporovat stavební rozvoj v orlovském opatství došlo na vzrůstající zadlužování orlovských mnichů a k rozprodeji klášterních statků. Události, které ovlivnily působení kláštera, jsou alespoň útržkovitě zaznamenány v listinném materiálu, který vypovídá především o majetkových ztrátách. Ty byly nezbytné pro zachování chodu konventu.

---

¹⁶⁴ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 29-30. SMOLKA, S. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tyńieckiego*, Tom. II., č. CCXII, s. 372-179.

¹⁶⁵ Dne 14. srpna 1466 byl vysvěcen nový kostel. SOKA Karviná, fond Římskokatolický farní úřad Orlová, kart. 5, inv. č. 106.

¹⁶⁶ WILLERTH, F.: *Historicky cenné památky v Orlové*, In: *Těšínsko*, roč. 12, č. 3, 1969, s. 8.

¹⁶⁷ ČEPELÁK, B.: *Historické stavební památky na Karvinsku*, I. část. In: *Těšínsko*, roč. 10, č. 4, 1967, s. 21.

Kláster od druhé poloviny 15. století až po sekularizaci

Stavba nového kostela znamenala pro orlovské opatství značnou finanční zátěž. Týnecký klášter se sice staral o samotnou výstavbu i o vybavení nového kostela,¹⁶⁸ přesto byl orlovský konvent zadlužený kvůli nákladné stavbě. K poklesu významu kláštera však mohlo docházet také s rostoucím působením reformačního hnutí. Slezsko se postupem času dostávalo pod vliv nových církví a tak začal nejen orlovský klášter ztrácet své přívržence.

Postupný rozprodej majetku orlovských benediktýnů je zčásti zachycen v listinném materiálu, který pomáhá mapovat držení jednotlivých statků v první polovině 16. století.

I přes začínající úpadek kláštera, který v prvních letech po vysvěcení nového kostela nebyl tak znatelný, se dostalo orlovskému konventu velkého privilegia. Listem vydaným 20. září 1473¹⁶⁹ uděluje kardinál, patriarcha a papežský legát Marek stodenní odpustky věřícím, kteří v určitých svátcích¹⁷⁰ navštíví farní kostel v Orlové a přispějí na jeho opravu a zařízení. Ještě v této době lze předpokládat hojnou návštěvnost kostela, který byl proslulý mnoha zázraky.¹⁷¹

Prodej klášterního majetku počíná rokem 1491, kdy orlovský opat Jan (IV.), prodal Vrbici a Heřmanice. Těšínský kníže Kazimír potvrzuje dědičné vlastnictví Vrbice a Heřmanic se vším příslušenstvím Petrovi Osinskému z Žitné za 800 zlatých uherských. V této sumě byla zahrnuta také částka, kterou musel

---

¹⁶⁸ Týneční opati v průběhu 14. a 15. století věnovali orlovskému kostelu celkem tři zvony. Roku 1453 obdrželi orlovští benediktýni dva zvony o váze 75 kg 750 kg. Třetí zvon byl věnován roku 1534. Váží 900 kg a je zdoben latinským nápisem „MCCCCXXXIII O Rex gloriae, veni cum pace. Ave Maria.“ Tyto zvony byly umístěny ve velké věži kostela z roku 1466. Dva největší zvony se dodnes nachází na věži novogotického orlovského kostela z let 1903-1905. Větší z nich je šestým nejstarším zvonem v republice. WILLERTH, F.: *Vzácné historicky cenné památky v Orlové*. In: *Těšínsko*, roč. 12, 1969, č. 3, s. 8-9; MÍŠA, J.R.: *Katolický kostel*. In: PLÁČEK, V.: *Orlová 1223-1273*, s. 377.

¹⁶⁹ Tento list je stvrzen 24. září 1473 dalším dokumentem, kterým vřatislavský biskup Rudolf potvrzuje udělení odpustků kardinálem Markem. SMOLKA, S. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. II., č. CCLXI, s. 504; *LT 1460-1495*, č. 250, s. 24.

¹⁷⁰ „[...]in die Parasceves et Annuncionis, Visitacionis, Assumpcionis, Nativitatis preface gloriosissime Virginis Marie festivitibus a primis vesperis usque ad secundas inclusive devote visitaverint[...]“ SMOLKA, S. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. II., č. CCLX, s. 503; *LT 1460-1495*, č. 249, s. 23-24.

¹⁷¹ KOLÁŘ, E.: *Památka 600letá založení chrámu Páně v Orlové v c. k. Horním Slezsku*, s. 12.

Petr Osinský vynaložit na vybudování rybníka, dále obnos 200 zlatých, za které byla vykoupěna ves Vrbice a ještě 50 zlatých, které dal Petr Osinský Václavovi Hřivnáči z Heraltic a na Polské Ostravě za rybník. Uvedené vsi obdrželi Osinští dědičně se vším panstvím a svobodami, vrchním i dolním právem. Dále jim byl udělen poddaný jménem Martin, Rychvaldský les a právo využívat ke svému užitku vodu, která vede od knížecích rybníků. Osinský mohl s tímto majetkem nakládat podle vlastního uvážení, měl však na oplátku poskytnout v případě potřeby koně.¹⁷²

Další vsí, která byla prodána orlovským konventem, se stala Vrbice. Prodej stvrzuje list vydaný 12. března 1497 v místě mateřského kláštera orlovských benediktýnů.¹⁷³

Opět opat Jan (IV.) se souhlasem týneckého opata Jana Piotrovského a těšínského knížete Kazimíra postupuje ves Vrbici Petru Osinskému z Žitné s podmínkou, že koupí klášteru jinou ves v hodnotě 200 zlatých. Orlovský opat měl rozhodující slovo ve výběru této nové vesnice, která měla klášteru náležet. Dokument nezapomněl řešit ani situaci, která by nastala, pokud by nedošlo k náhradě za Vrbici v roce 1497. Pak by byl Petr Osinský povinen odvést částku 16 zlatých za sebe i své potomky, která by byla rozložena do dvou splátek. Polovina měla být splacena na sv. Martina, druhá pak na sv. Jiří. Pokud by však nedošlo i v následujícím roce ke koupi nové vsi klášteru, pak by byl Osinský povinen odvést obnos 18 zlatých za rok a to do té doby, než by koupil náhradní ves za Vrbici. Kdyby ale Petr Osinský neodváděl smluvené obnosy, měl orlovský opat právo zajmout prostřednictvím svého služebníka obyvatele ze vsí Vrbice a Heřmanice náležejících Osinskému a požadovat po nich dlužnou částku. Orlovský konvent měl také právo na kapry při výlovu rybníka ve Vrbici.¹⁷⁴

Majetek Osinských se díky rozprodeji vsí náležejících klášteru zvětšoval i v následujících letech. Roku 1502 postoupil Kazimír Petru Osinskému své

---

¹⁷² ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, pozn. 3a), s. VIII.

¹⁷³ SMOLKA, S. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. II., č. CCLXXXIX, s. 543-544.

¹⁷⁴ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, pozn. 3b), s. VIII-IX.

vrchní právo na Záblatí pro případ, že by chtěl orlovský klášter tuto ves prodat. Prodej se uskutečnil roku 1515.¹⁷⁵

Výčtu povinností záblatského fojta se věnuje list vydaný 12. března 1497.¹⁷⁶ Orlovský opat Jan se souhlasem týneckých bratrů schvaluje a potvrzuje dřívější darování vesnice Záblatí, ke které náleží mlýn se dvěma sedláky, chalupníky, ševci a pekaři, dále hospoda, pole, louka, rybník a les.¹⁷⁷ Každoročně musel fojt odvádět dvě měřice rži a ovesa a byl povinen třikrát do roka poslat z Orlové do týneckého kláštera zdatného koně. Pokud by nebyl kůň schopný tuto cestu vykonat, platil fojt náhradu ve výši dvou hřiven. Poslední povinností bylo poskytnutí stravy opatovi, který mohl kdykoli přijet za účelem souzení poddaných.¹⁷⁸ Na této listině není uvedeno jméno týneckého opata Jana Sulowského. Nepřítomnost jeho jména na tomto dokumentu je dána tím, že zemřel tři dny před vydáním listu, tedy 9. března 1497. S velkou pravděpodobností s vydáním dokumentu souhlasil, a proto došlo k jeho sepsání. Alois Adamus poznamenává, že listina je sepsána pod dojmem smutku, jak napovídají počáteční slova „*In nomine Domini amen.*“ Listina byla vydána v době, kdy ještě nebyl zvolen nový opat, proto na ní není jméno žádného opata.¹⁷⁹

Jak již bylo řečeno, 25. dubna 1502¹⁸⁰ postoupil kníže Kazimír své vrchní právo na Záblatí Petru Osinskému. Tímto listem potvrdil Kazimír dědičné vrchní právo na tuto ves. Orlovský opat Ondřej ze Zaběřova, který nastoupil na místo orlovského opata po smrti opata Jana (IV.) roku 1511, pokračoval v dalším prodeji majetku orlovských benediktýnů. Brzy po svém příchodu do kláštera prodal 10. dubna 1511 klášterní krčmu pod kostelem, z níž se platily ročně dvě hřivny. Novým majitelem této hospody se stal Pavel Horlan, který za ni zaplatil

¹⁷⁵ LT 1496-1526, č. 400, s. 45-46.

¹⁷⁶ SMOLKA, S. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. II., č. CCLXXXIX, s. 543-544.

¹⁷⁷ „[...]Jeciam molendiam cum cmetonibus duobus et hortulandis totidem tabernamque et sutores cum pistoribus in predicta villa Zablacie continentibus et specialissime cum singulis agris, pratis, piscinis silvisque[...]“ SMOLKA, S. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. II., č. CCLXXXIX, s. 543-544; BIERMANN, G.: *Das ehemalige Benediktinerstift Orlau im Teschnischen*, č. 5, s. 27; LT 1496-1526, č. 345, s. 9-10.

¹⁷⁸ SMOLKA, S. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. II., č. CCLXXXIX, s. 543-544; BIERMANN, G.: *Das ehemalige Benediktinerstift Orlau im Teschnischen*, č. 5, s. 27; LT 1496-1526, č. 345, s. 9-10.

¹⁷⁹ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, pozn. 5), s. IX.

¹⁸⁰ LT 1496-1526, č. 359, s. 19-20.

60 zlatých. Ondřej ze Zaběrova postoupil k této krčmě ještě rybník, zvaný Podgórny, s potoky na hranicích vsi, šest záhonů při hospodě a kousek pole.¹⁸¹

Rokem 1513 začala stavba nových klášterních budov. Tento čin nebyl v oné době nejrozumnější, protože už dřívější rozprodej majetku opatství poukazoval na vzrůstající úpadek konventu. Nejenže díky postupnému prodeji orlovští benediktýni chudli, ale stavbou nových budov se začali také zadlužovat. Peníze získané prodejem klášterní hospody přestaly brzy pokrývat náklady spojené s novou výstavbou. Proto se klášter rozhodl zastavit další ze svých vsí, kterou bylo Záblatí.

Záblatí bylo zastaveno 6. února 1515¹⁸² za sto uherských zlatých v hotovosti Petru Osinskému ze Žitné a na Heřmanicích, jeho synům Jindřichovi, Václavovi a jeho manželce Kateřině. Desátky ze Záblatí byly ponechány orlovským benediktýnům. Ondřej ze Zaběrova ponechal sobě i svým nástupcům možnost opět ves vykoupit, což se později také stalo. Tento zástavní prodej potvrzuje 9. února téhož roku knížecí listina.¹⁸³

Od roku 1526 má klášter opět nového opata. Stal se jím Vincenc Baranowski z Baranowa. Ani on však nezastavil další odprodej klášterního majetku. Desátky ze Záblatí, které si orlovský konvent vymínil při prodeji této vesnice, prodal opat Vincenc Janu Sedlnickému z Choltic a na Polské Ostravě roku 1527.¹⁸⁴ Ten uhradil za desátky 40 zlatých.

Do roku 1530 tedy orlovští benediktýni neměli v držení ves ani desátky, které z ní plynuly. List z 31. března 1530 podává informaci o opětovném prodeji desátků ze Záblatí. Staronovým vlastníkem desátků se stává znovu Jan Sedlnický z Choltic a na Polské Ostravě. Garantem listu je ovšem Jan z Pernštejna na Helfštejně a ne těšínský kníže Kazimír, jak tomu bylo u předchozího prodeje. Nejde tedy o nové potvrzení nároku na tytéž desátky. Klášter mohl desátky mezi lety 1527-1530 vykoupit a znovu prodat. Stejně tak klášter vykoupil i celou ves Záblatí od Petra Osinského. Kdy k tomu přesně došlo však nelze zjistit, protože nejsou známé dokumenty, které by tyto transakce zachycovaly. Vykoupení

---

¹⁸¹ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 37.

¹⁸² *LT 1496-1526*, č. 399, 44-45.

¹⁸³ *LT 1496-1526*, č. 400, s. 45-46.

¹⁸⁴ Prodej potvrzuje listina knížete Kazimíra z 6. prosince 1527. *LT 1527-1550*, č. 453, s. 2.

ale zcela jistě proběhlo, protože 12. prosince 1532 je Záblatí znovu prodáno, a to hejtmanovi knížectví Těšínského Janu Sedlnickému, který již vlastnil záblatské desátky. Za Záblatí bylo tentokrát zapláceno 436 zlatých. Klášter tak ztratil všechna práva na tuto ves. Dluh opatství 200 zlatých, o kterém se v listině hovoří, byl splacen z kupní částky kostelu Matky Boží v Ratiboři.¹⁸⁵

Dokladem toho, že opat Vincenc Baranovský majetky benediktýnů nejen ztrácel, ale také nově nabýval, je připojení orlovského rybníka ke klášteru.¹⁸⁶ Staromlýnský rybník, jak byl v této době nazýván, byl připojen k vlastnictví kláštera. V listině z 20. dubna 1541¹⁸⁷ opat Vincenc zmiňuje chudobu kostela, která vedla k začlenění rybníka do majetku opatství. Tento Staromlýnský rybník ležel mezi mlýnským rybníkem a rybníkem orlovského krčmáře. Opat pověřuje kostelníka a obecní radu starostí o rybník, který mohou nasazovat, lovit a o všem mají vést záznamy. Výdělek, který plynul z rybníka, měl být použit pro potřeby opatství.

---

¹⁸⁵ V Listinári Těšínska je nesprávně převedena datace „ve čtvrtek po svatým Mikoláši léta Páně tisícého pětistého třicátého druhého“, místo 12. prosince je zde uvedeno 7. prosince. *Tamtéž*, č. 474, s. 21-22.

¹⁸⁶ Adamus mylně vykládá listinu jako další doklad ztrát orlovského konventu. Píše, že opat Vincenc Baranovski postoupil Orlové a přifařeným obcím Porembě, Lazům a Dombrové Starý mlýnský rybník. ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 39. Z textu listiny však vyplývá zcela opačný význam, tedy že k orlovskému konventu byl onen rybník připojen: „[...]moczy listu tohoto dawam y przypogugi diedicznie y wiecznie, k tomuz kostelu klasstera sweho Orlowskeho, rybnik genz slowe staro mlynskej Orlowsky, [...]“ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, pozn. 21), s. XIV.

¹⁸⁷ Zde opět nesprávná datace „ve středu po Veliké noci od Narození Syna Božího tisícého pětistého čtyřicátého prvního“ u ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 39, kde je uvedeno 10. dubna 1541; a také v *LT 1527-1550*, č. 453, s. 2, kde je datace převedena na 16. dubna 1541.

Sekularizace kláštera

V letech 1528-1579 byl těšínským knížetem Václav III. Adam Těšínský.¹⁸⁸ V tomto období se postupně stávalo Těšínsko protestantskou oblastí. I samotný Václav Adam odstoupil od katolické církve, ale pouze tento fakt nebyl příčinou počátku postupného rušení a boření klášterů a vyhánění katolických kněží. Zásadním důvodem k rozhodnutí rušení klášterů byly spory, které propukly mezi Václavem III. Adamem a Janem z Pernštejna, kvůli několika nevyjasněným pohledávkám.¹⁸⁹ Václav Adam potřeboval větší finanční hotovost, které se mu však nedostávalo díky jeho nákladnému životu a velkému důrazu na svou reprezentaci. Nejjednodušším způsobem, jak finance získat, se jevila sekularizace církevního majetku. První obětí se stal františkánský klášter v Těšíně. Františkáni byli z města vyhnáni a jejich majetek zabrán.¹⁹⁰ Neslavně skončil také dominikánský klášter v Těšíně, který připadnul evangelíkům. Majetky tohoto kláštera rozprodal kníže těšínským měšťanům.¹⁹¹

Vzhledem k dluhům, které měl kníže Václav Adam, bylo pro něj velmi výhodné zbavit se také orlovských mnichů a zúročit i jejich majetky. V polovině roku 1545 se snažil kníže o zabavení veškerého vlastnictví, ovšem jeho snahy nebyly příliš úspěšné. V tomto případě zachránila orlovské benediktýny provázanost s opatstvím v Týnci. Orlovští mniši poslali do Týnce stížnost, která se v krátké době dostala na blízký královský jagellonský dvůr. Zikmund I. Starý se přimluvil za nápravu u Ferdinanda I., který svým nátlakem na Václava III. Adama vše vyřešil ve prospěch orlovského kláštera.¹⁹²

---

¹⁸⁸ JASIŃSKI, K.: *Rodowód Piastów Śląskich. Tom. III.* s. 78-80; PANIC, I.: *Piastovci těšínské, s. 90.*

¹⁸⁹ BENATZKY, J.: *Nejstarší dějepis Těšínska.* In: *Těšínsko*, roč. 39, č. 2, 1996, s. 20; JASIŃSKI, K.: *Rodowód Piastów Śląskich. Tom. III.* s. 78-80; PANIC, I.: *Piastovci těšínské, s. 90.*

¹⁹⁰ SLÁMA, F.: *Dějiny Těšínska*, s. 75; KASPERLIK, M.: *Das Franziskanerkloster in Teschen.* Notizen-Blatt, 1872, č. 11, s. 84-85.

¹⁹¹ KASPERLIK, M.: *Das Dominikanerkloster in Teschen.* In: *Notizen-Blatt*, 1872, č. 11, s. 81-84.

¹⁹² K osobní korespondenci Adama III. Václava s Ferdinandem I. viz JEŽ, R.: *Těšínské Piastovci a jejich vztahy s Pernštejnými v 16. století*, s. 77-80.

K vyhnání orlovských benediktýnů se vztahuje pověst, jejíž důvěryhodnost však byla již v minulosti zpochybněna a došlo k upozornění na některé nesrovnalosti.¹⁹³

Orlovským opatem se stal roku 1560 týnecký mnich Jan Burziński, který útočil ve svých kázáních proti kacířům i proti knížeti Václavovi. Na tyto útočné řeči zareagoval kníže Václav tak, že odmítl Jana Burzińského uznat za opata, i když na to neměl žádné právo. Zakládací listina orlovského kláštera jasně udává, že volbu orlovského opata uznává klášter v Týnci, který byl stále klášteřem mateřským. Orlovský opat byl Václavem prohlášen za cizince a vyhnán. Následně se Jan Burziński roku 1561 vrátil do Týnce a majetek orlovských benediktýnů tak přešel pod správu knížete Václava III. Adama.¹⁹⁴

Týnecký opat Jan Lowczovski se po vypuzení mnichů domáhal navrácení majetku orlovského kláštera, ovšem jeho snahy nebyly úspěšné.¹⁹⁵

Majetek kláštera, tedy vsi Orlová, Lazy, Poruba, Polská Lutyně, Rychvald a část Žermanic, připadly těšínskému knížeti Václavovi, který je včlenil do fryštátského knížecího panství. Klášter byl údajně rozebrán a materiál z rozbořených budov byl použit ke stavbě evangelického kostela v Rychvaldě a také při stavbě rychvaldského zámku. Václavův syn Bedřich Kazimír toto území ještě také spravoval, ale díky velkým dluhům bylo panství po jeho smrti rozprodáno. Ještě za jeho života byl kostel v Orlové předán do rukou evangelíků, kteří jej měli v držení do roku 1631, kdy se do Orlové mohli benediktýni z Týnce vrátit. Vzhledem k tomu, že byl navrácen pouze kostel a fara, byl do Orlové poslán pouze jeden mnich, který zde působil jako farář.¹⁹⁶

Celé 17. století je poznamenáno marnými snahami získat zpět ztracené klášterní statky. Až poslední orlovský opat Lambert Klon se nejvíce angažoval o navrácení vsí, které benediktýnům v Orlové kdysi náležely. Ani jeho snahy však nevedly ke zdárným výsledkům. Kvůli sporům, které měl s týneckým opatem, se nakonec rozhodl odloučit orlovský klášter od Týnce a spojil se s řádem

---

¹⁹³ Pověst osvětlena viz Exkurz. Na mnohé neshody upozorňuje i ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 44-45.

¹⁹⁴ *Tamtéž*, s. 43.

¹⁹⁵ *Tamtéž*, s. 44.

¹⁹⁶ MÍŠA, J. R.: *Historie velké Orlové*. In: *Orlovský zpravodaj*, č. 3, 1970, nestr.

benediktýnů v Broumově-Břevnově v Čechách. Odloučení od týneckých benediktýnů proběhlo v roce 1722. Od této doby dosazoval broumovský opat do Orlové pouze faráře.¹⁹⁷ K restituci statků orlovských benediktýnů již nikdy nedošlo.

---

¹⁹⁷ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 61-64.

Orlovští opati a bratři v písemných pramenech

Jak již bylo výše napsáno, první známou osobou, která působila v orlovském kostele, byl kaplan Martin, podepsaný na listině z 28. května 1260 jako svědek kláštera ve Staniątkách u Krakova.¹⁹⁸ V této době klášter v Orlové ještě nestál, ale existence kostela mohla být jedním z důležitých předpokladů k jeho ustanovení právě na tomto místě.

Kdo byl prvním opatem v nově vzniklém konventu, není známo. Od roku 1268, kdy byl klášter založen, dochované listiny o samotném chodu kláštera a jeho obyvatelích mlčí. Kvůli nedostatku pramenů nelze ani říci, kolik zde bylo mnichů a není zcela jasné ani jejich poslání. Podle benediktýnské řehole měli bratři vykonávat především manuální práci, tedy kultivovat okolní krajinu, provádět řemeslné práce, nebo se později také věnovali vědě.¹⁹⁹ Vzhledem k tomu, že mnichové v Orlové nikdy nepřinesli žádné výrazné vědecké ani umělecké hodnoty, spočívala jejich práce především právě v kultivaci a osidlování okolí. To mimo jiné dokazuje i fakt, že se klášter podílel na vzniku několika okolních vsí.²⁰⁰

Prvním známým opatem byl Jan (I.), který se zmiňuje roku 1291.²⁰¹ Tohoto roku přifařil Vrbici k Bohumínu, protože ves byla s velkou pravděpodobností především v zimních měsících těžce dostupná. Kdy do úřadu nastoupil a jak dlouho jej vykonával, není opět jasné. Domněnky, že byl Jan prvním opatem,²⁰² nejsou nijak podloženy.

Na stejné listině je zmiňován jako svědek převor Šimon, který se tak stává dalším známým obyvatelem orlovského konventu.

Až roku 1345²⁰³ je možné vyčíst z pramenů, kdo dále benediktýny v Orlové vedl. Za jednu z nejzajímavějších postav v dějinách kláštera lze označit

---

¹⁹⁸ CDS VII/2, č. 1048, s. 90.

¹⁹⁹ BUBEN, M.: *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích*, s. 10.

²⁰⁰ Poruba, Lazy; ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 27.

²⁰¹ CDS VII/3, č. 2212, s. 162-163.

²⁰² Adamus předpokládá, že byl Jan prvním opatem, protože zřízení a vystavění opatství vyžadovalo delší čas. ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 27.

²⁰³ KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. I., č. LXV, s. 108-109.

opata Bohuška, jehož příběh značně oživuje historii opatství.²⁰⁴ Rok vydání listiny, která popisuje jeho osudy, je zároveň rokem ukončení Bohuškovy působnosti v Orlové. Novým nástupcem se stal Silvester, který zemřel 14. května 1349.²⁰⁵

Další opati až do roku 1401 nejsou známi. V tomto roce je zaznamenán jako svědek Jan (II.). Znovu je pak zmíněn opět jako svědek roku 1407.²⁰⁶

Roku 1454 vystupuje další opat Jan (III.) ve sporu při volbě týneckého opata Matěje Skawinky. Díky tomuto sporu bylo zaznamenáno další jméno orlovského mnicha. Byl jím Vavřinec, bratr z Orlové, který není později již nikde zmiňován.²⁰⁷ Jan (III.) narozdíl od Vavřince figuruje i na některých dalších dokumentech. Roku 1466 byl jeho zásluhou dostaven nový kostel. 14. července 1469 je podepsán jako svědek v listině, kterou těšínská vévodkyně Anna potvrzuje právo na majetek Mikuláše Lazského, který připadne jeho manželce Mochně po jeho smrti.²⁰⁸ Jan (III.) zemřel v době před rokem 1479, protože toho roku byl do úřadu opata uveden Petr Żarnowiecki, dřívější klíčník týneckého opatství.²⁰⁹

Nástupcem Petra Żarnowieckeho se stal Jan (IV.), se kterým je spjat počátek pomalého úpadku konventu. Jan začal s rozprodejem klášterního majetku. V jeho stopách pokračoval Ondřej ze Zaběřova, který roku 1515 prodal zástavním způsobem ves Záblatí Petru Osinskému.²¹⁰ Za Ondřeje ze Zaběřova došlo k dalšímu prodeji orlovských statků, ale také ke stavbě nových klášterních budov, což vedlo k dalšímu zadlužení opatství.

Od poloviny dvacátých let 16. století zastával opatství v Orlové Vincenc Baranowski z Baranowa, který postupný rozklad konventu také nezastavil. Za jeho úřadování došlo ke konečné ztrátě Záblatí,²¹¹ ale určitým ziskem se stalo připojení Starého mlýnského rybníka k farním majetkům.²¹²

---

²⁰⁴ Znění listiny popsáno viz s. 32.

²⁰⁵ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 29.

²⁰⁶ *Tamtéž*, s. 29.

²⁰⁷ *Tamtéž*, s. 30.

²⁰⁸ SMOLKA, S. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. II., č. CCLII, s. 489-490; *LT 1460-1495*, č. 239, s. 13-14.

²⁰⁹ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 30.

²¹⁰ *LT 1496-1526*, č. 399, s. 44-45.

²¹¹ *LT 1527-1550*, č. 474, s. 21-22.

²¹² *Tamtéž*, č. 496, s. 38-39.

Michal Pielsz byl posledním opatem před Janem Burzińskim, který byl, nejen kvůli svým postojům proti těšínskému knížeti Václavovi Adamovi, z kláštera odvolán.

Kostel Nanebevzetí Panny Marie

Jedinou památkou na bývalý benediktýnský klášter v Orlové je kostel Nanebevzetí Panny Marie. I když byl kostel přestavěn v prvním desetiletí 20. století, přesto je řazen mezi významné památky tohoto kraje a patří mezi zajímavé počiny novodobé architektury.

První kaple v Orlové byla s největší pravděpodobností dřevěná, nevelkých rozměrů, postavená před rokem 1223. Nikde není zaznamenáno, jak vypadala, proto existují o této stavbě pouze dohady. Adamus vyjádřil domněnku, že kostelík mohl být podobný tomu, který byl na zámku v Těšíně.²¹³ O výzdobě kaple není nic známo.

O kostele, který byl spolu s hřbitovem vysvěcen roku 1466, existuje již více záznamů. Je to dáno především tím, že tato stavba zůstala téměř ve své původní podobě až do počátku 20. století. Nový kostel byl postaven ve východním gotickém slohu, byl nevelký, stál na menší vyvýšenině v místech staré kaple a vedlo k němu 46 kamenných schodů.²¹⁴ Údajně byl kostel krátkým bazilikálním trojlodím. Strop presbytáře byl tvořen dvěma obdélnými poli křížové klenby. Do lodi se otvíral lomeným obloukem. Loď byla stejně vysoká a široká jako presbytář, ale strop byl tvořen pouze dřevěnými trámy. Po stranách lodi byly zděné arkády, které sahaly do poloviční výše bočních zdí. Na každé straně měl kostel pět gotických oken, z nichž první dvě u presbytáře byla vyšší a užší než ostatní. Gotická okna byla na konci 17. století změněna na půlkruhová. Světlo do presbytáře vcházelo vysokými okny, která byla na jižní a východní zdi. Čtyři opěrné pilíře lodi byly umístěny mezi jednotlivými okny. Další opěrné systémy presbytáře byly opět u zdí, ve kterých byla okna. Věž se nacházela v západní části u vchodu do kostela, ukrývala tři zvony a byla zakončena dřevěnou kopulí.²¹⁵ Kdy došlo k jejímu celému vyzdění, není přesně známo. Roku 1652 proběhla vizitace orlovského kláštera, při které byl kostel poprvé popsán. V této době byl

---

²¹³ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 83.

²¹⁴ KOLÁŘ, E.: *Památka 600letá založení chrámu Páně v Orlové v c. k. Horním Slezsku*, s. 18.

²¹⁵ Výsledky rekonstrukce vzhledu kostela popisuje ROSOVÁ, R.: *Kostel Narození P. Marie v Orlové v písemných pramenech*, s. 102.

zděný, bez klenby, zasvěcený Narození blahoslavené Panny Marie, měl věž se třemi zvony a dva oltáře.²¹⁶

Hlavní oltář patří mezi nejvýznamnější památky Orlové vůbec. Na dřevěné desce je namalován uprostřed Ježíš s trnovou korunou a pěti ranami. Na pravé straně je zobrazena Panna Marie se sepjatýma rukama a na levé straně doplňuje obraz sv. Jana Křtitele. Po stranách tohoto hlavního obrazu jsou ještě dva obrazy malované také na dřevěné desce, které zachycují výjevy ze života Panny Marie a Ježíše Krista.²¹⁷

Další vizitace dokládá určité zvelebení kostela. Roku 1679 se v presbyteriu nacházela klenba a tři oltáře, věž již byla zděná s dřevěnou kopulí a bylo v ní již celkem pět zvonů, tři původní a dva malé.²¹⁸

Třetí vizitace z let 1687-1688 potvrzuje předešlý stav kostela, navíc zmiňuje špatný stav stropu z dřevěných malovaných desek, cihlovou podlahu chrámové lodi a vlhkost podlahy v sakristii. Vybavení a výzdoba kostela je díky této vizitaci alespoň z části zachycena.²¹⁹

Poté, co se kostel dostal pod správu broumovsko-břevnovských benediktinů, se jej snažil nový mateřský klášter dále udržovat a opravovat. V 19. století došlo k mnohým drobnějším úpravám, ale také k větším stavebním zásahům. Kvůli nedostatečné kapacitě, kterou poskytoval kostel z roku 1466, došlo ke zbourání a následné stavbě v řadě již třetího kostela. Původní zůstal pouze presbytář, který je proto dodnes nejstarší dochovanou památkou v Orlové. Stavba probíhala v letech 1903-1905 za přispění kláštera v Broumově, farní vsi Orlová a obcí Poruba, Lazy a Orlová.²²⁰

Pro výstavbu nového kostela byl schválen plán Josefa Bergera, ale konečná podoba pochází od Miloslava Martince. Ten se nechal inspirovat novogotickou přestavbou vyšehradského chrámu.²²¹ Kostel je jednolodní stavbou se dvěma štíhlými věžemi, které jsou viditelné z širokého okolí a jsou proto považovány za dominantu Orlové.

²¹⁶ ROSOVÁ, R.: *Kostel Narození P. Marie v Orlové v písemných pramenech*, s. 103.

²¹⁷ KOLÁŘ, E: *Památka 600letá založení chrámu Páně v Orlové v c. k. Horním Slezsku*, s. 18-19.

²¹⁸ ROSOVÁ, R.: *Kostel Narození P. Marie v Orlové v písemných pramenech*, s. 104.

²¹⁹ *Tamtéž*, s. 105.

²²⁰ *Tamtéž*, s. 106.

²²¹ AUGUSTINKOVÁ, L.: *Příspěvek ke stavebnímu vývoji farního kostela v Orlové*, s. 113.

Podrobný popis samotných staveb orlovského konventu není možný. Po sekularizaci byla většina budov rozebrána a záznamy, které by je popisovaly, neexistují. Zcela jasné není ani místo, kde přesně klášter stál. S největší pravděpodobností budovy stály v místech, kde v 18. století vznikl zámek, který však dnes v Orlové také není. Následkem poddolování byl stav budovy natolik narušen, že v 70. letech 20. století došlo k jejímu zbourání.

EXKURZ - Orlovské pověsti

Následující kapitola je věnována pověstem, které se týkají města Orlové a benediktinského kláštera v Orlové. Pověsti, které jsou zde zmíněny, je možné nalézt v nejedné publikaci. Mnoho sběratelů, folkloristů, ale také někteří historikové do svých prací tyto pověsti s oblibou začlenili. Málokdo se však zabýval jejich rozbořem a snahou určit co je a co není pouhý výplod fantazie našich předků. Bádání ve smyslu důslednějšího sběru pověstí a povídek Těšínského Slezska provedl Lucjan Malinowski.²²²

Dříve než přistoupíme k představení pověstí týkajících se Orlové, bylo by vhodné určit, co vnímáme pod pojmem pověst. Pověst je jedním z literárních útvarů, který má v současné době již nespočet charakteristik. Nejvýznamnějšími českými autory, kteří se o toto téma zajímají, jsou folkloristé Oldřich Sirovátka a Eva Doupalová. Definice pověsti má svůj vlastní vývoj, který je zaznamenán mimo jiné také v dílech obou zmíněných autorů.²²³

Pověst lze definovat jako literární útvar, který má historický základ, je kombinován s fantastickými prvky, má určitý modelový tvar, který se aktualizuje v konkrétní pověsti, má určitou funkci, specifickou autorskou genezi a liší se jistými znaky od podobných útvarů.²²⁴ Pověst lze dále vnitřně diferencovat. Historická pověst vypráví o určité historické události nebo osobě, etiologická pověst vysvětluje původ určitého místa a etymologická pověst se zaměřuje na objasnění původu určitého jména. Dále existují pověsti místní, které se vztahují k určitému místu, legendární, erbovní, rodové, pověsti o jednotlivých lidech a také pověrečné pověsti, které vypráví o nadpřirozených bytostech.²²⁵

Promyšlený sběr pověstí a příbuzných útvarů se objevuje až od poloviny 18. století a to téměř v celé Evropě. Písemné zpracování a knižní vydávání pověstí na sebe nenechalo dlouho čekat. Pokud zaměříme pohled na Těšínské Slezsko,

---

²²² MALINOWSKI, L.: *Powieści ludu na Śląsku*. Kraków 1953.

²²³ Zajímavými pracemi jsou např. SIROVÁTKA, O.: *Literatura na okraji*. Praha 1990. DOUPALOVÁ, E.: *Pověst z hlediska teorie literatury*. Praha 1985. DOUPALOVÁ, E.: *Moravská lidová pověst v odborně a vlastivědně zaměřených souborech jejích sběratelů a vydavatelů v uplynulých čtyřiceti letech (1945-1985)*. Praha 1989.

²²⁴ Např. pohádka, legenda, mýtus. DOUPALOVÁ, E.: *Pověst z hlediska teorie literatury*, s. 27.

²²⁵ VLAŠÍN, Š.: *Slovník literární teorie*. Praha 1984, s. 287-288.

pak ani tato oblast nezůstala onomu trendu nic dlužna. Od poloviny 19. století se začaly objevovat stylizované pověsti a pohádky v denním tisku, kalendářích a časopisech. Podobný materiál nebyl podroben žádnému bádání, byl jednoduše sesbírán mezi lidem, literárně zpracován a vydán. Jedním z nejvýznamnějších místních autorů, kteří obdobným způsobem pověsti zpracovávali, byl především František Sláma.²²⁶

Důležitým prvkem této kapitoly je pokusit se určit, které informace z pověstí jsou založeny na historických událostech a do jaké míry je možné orlovským pověstem důvěřovat. Úkol to není jednoduchý, protože nedostatek informací, především z období působení kláštera, je značný. Nejednou se proto stane, že pověst nemá téměř žádné historické podklady. Většinou je možné událost vystopovat pouze do první poloviny 19. století, kdy byla poprvé písemně zaznamenána. Dále zatím bádání nebylo úspěšné.

Budou popsány celkem čtyři pověsti vztahující se k samotné Orlové a především k benediktinům, kteří působili v orlovském klášteře. Pokusím se představit pověst tak, jak byla již dříve v některé podobě zachycena a vydána. Poté bude podroben text kritice. Co je doložitelné a co nedoložitelné? Do jaké míry můžeme na pověst nahlížet jako na historický dokument?

---

²²⁶ František Sláma (1850-1917) byl právníkem, buditelem, spisovatelem a politikem. Od roku 1882, kdy působil v Těšíně jako soudce, se začal věnovat historii Slezska. Jeho práce Těšínské Slezsko má především popularizační charakter a neobsahuje vědecký aparát. Největší pozornost v publikační činnosti věnoval románům a slezským pověstem. DOUPALOVÁ, E.: *Slovník sběratelů, vydavatelů a zpracovatelů moravských lidových pověstí*. In: *Český jazyk a literatura*. 1987, č. 6, s. 172-173.

O původu Orlové

„...Nad lesy, v modru klenutých nebes, se vznešeně vznášel orel, král lesů, tisíce dravců sídlilo v houštích i po skalinách. Celá země hovořila pradávnu přírodní řečí: tichým ševelem hravého listoví i hukotem horských, bystrých vod na skalnatých prazích a v kořání staletých velikánů, přítulným voláním milujících se hrdliček i strašlivým rykem zvířat, bojujících zoufale o život...

Tehdy často vyjížděl těšínský kníže Měšek I. se zbrojnou družinou na lov. Divoká smečka psů prudce vyrazila ze starého hradiště nad Olzou, hlaholivé se rozjásaly zvuky lesních rohů po údolí, mohutné paže pevně svíraly oštěpy i britké tesáky, houpající se lovcům na bocích. Také kněžna Ludmila si vyjela. Podél toku řeky se drali houštinami, dál a dále vnikali k západu do hustých lesů. Rozezvučely se háje ryčnou písní lovců, štěkotem psích smeček i řevem a supotem ubíjené kořisti. Loveckých trofejí rychle přibývalo.

Za plné slunné pohody dojela družina s knížetem a kněžnou až pod skalnaté návrší – v místa nynější Orlové. Zemdlená těla, ochablé paže i lovem vybičované mysli toužily po odpočinku. Lovci se rozložili pod mohutnými větvemi stinných dubů a posilnili se z hliněných nádob medovinou; znovu mocně zazněly radostné zvuky rohů i píšťal. Pak se tichý mír a klid rozhostil nad krajinou. Všichni odpočívali. Kněžna, utmácena rušným lovem, usínala uprostřed dívčí čeledi. Náhle se snesla na korunu nejbližšího dubu družina orlů a statný orel nečekaně pustil svůj úlovek přímo k nohám ničeho netušící kněžny. Prudce vyrušena z tichého odpočinku, kněžna se ulekla tak silně, že na témž místě, pod korunami staletých dubů, povila zdravého synáčka.

Protože pohoda odpočinku – mír – byl orly porušen, pokažen, nazval kníže novorozeného kněžice Kazimírem a na skalnatém návrší dal postavit na paměť této události kapli. Okolo návrší pak kázal vysekati velikou část lesa a založiti ves, která po orlech byla nazvána Orlová. Kníže Kazimír se rád později vracel v tato rodná místa a vesnici povznesl bohatými nadacemi.

Po smrti svého otce povolal prý mnichy řádu sv. Benedikta z Týnce u Krakova a založil pro ně klášter v Těšíně. Mnichům dal také Orlovou a dvacet jiných vsí.

Syn Kazimírův Vladislav vida prý, že se v orlovské kapli dějí zázraky a že poutníků stále víc a více přibývá, přeložil benediktinský klášter do Orlové, aby se mnichové starali o duchovní povznesení kraje a kácením lesů, vysoušením bažin a zakládáním vsí zvelebili knížectví. Kníže jim také dal solné právo, t. j. právo vyvažování soli ze solných pramenů v okolí Orlové a při Karvinné. Mnichové povolali slovanské osadníky, vyrubali okolní les, a tak na svazích porubaniska vznikla ves Poruba a jižněji ve XIII. století Paškovy Lazy.

Orlová však vpravdě nemá jméno po ptáku, nýbrž podle jména držitele, jenž slul Orel. Odtud pak Orlova ves – Orlová.“

Tato pověst byla převzata z knihy Františka Jury,²²⁷ který zaznamenal znění pověsti velmi čtivým a výstižným způsobem. Z jeho zpracování je zřejmé, že znal dřívější verze a dovolil si téma rozvést do větší šíře.

Pověst byla několikrát vydána v 19. století a na počátku 20. století. Poprvé ji vydal Albin Heinrich,²²⁸ poté Gottlieb Biermann,²²⁹ Julius Bayer,²³⁰ Vincenc Prasek²³¹ a Alois Adamus,²³² kteří se zabývali nejstaršími dějinami orlovského kláštera a také samotnou Orlovou. Nejnověji pak v této oblasti bádal Jaroslav Bakala.²³³ Literární zpracování nezůstalo také bez povšimnutí. Ve verších zpracoval legendu opět Albin Heinrich.²³⁴ V českém jazyce pak pozornost těšínským pověstem věnovali především bratři Jurovi, Ervín Tengler,²³⁵ Blažej

---

²²⁷ JURA, F.: *Staré pověsti slezské*. 2. vydání, Praha 1934, s. 101-102.

²²⁸ HEINRICH, A.: *Die ehemalige Benediktinerabtey Orlau im Herzogthum Teschen*. In: *Hormayrs Archiv*, 1820, č. 46, s. 18.

²²⁹ BIERMANN, G.: *Das ehemalige Benediktinerstift Orlau im Teschnischen*, s. 3-18.

²³⁰ BAYER, J.: *Pamětihodnosti města Fryštátu ve Vévodství Slezském*. Karviná 1979, s. 178.

²³¹ PRASEK, V.: *Dějiny knížectví Těšínského*, s. 34.

²³² ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 9-10.

²³³ BAKALA, J.: *Z nejstarších dějin Orlové*. In: Kol. autorů: *Orlová 1223-1273*, s. 20-21.

²³⁴ HEINRICH, A.: *Die Legende von Orlau*. In: *Hormayrs Archiv*, 1828, č. 147, s. 13.

²³⁵ TENGLER, E.: *Těšínsko v historii a pověstech*. Ostrava 1935, s. 18-20.

Paloch²³⁶ a nejnověji také Taťána Polášková.²³⁷ V místním těšínském nářečí a v polském jazyce byla pověst o založení Orlové zapsána Józefem Ondruszem.²³⁸

Ve všech zpracováních jsou zachována známá fakta o historii Těšínska. Kníže Měšek I. Křivonohý († 1211) byl držitelem Ratibořska a Těšínska, později též kastelánií Bytomska, Osvětimska, Zátorska a Sevěřska.²³⁹ Měšek výrazně zasáhl do utváření politické podoby Slezska. Položil základ k pozdějšímu Hornímu Slezsku a stal se zakladatelem dynastie těšínských Piastovců.²⁴⁰ Manželkou mu byla Ludmila († 1211)²⁴¹ a dalším historicky doložitelným faktem je jejich syn Kazimír I. Opolský († 1230). Zajímavostí je, že Kazimír I. Opolský používal jako první z polských knížat pečeť s vyobrazením heraldického orla na štítě.²⁴² I když je jasné, že pověst zapadá do historických událostí této doby, je více než pravděpodobné, že byla poskládána ze známých událostí tak, aby zahrnuje všechna zmiňovaná fakta. Dalším důvodem k této domněnce je to, že pověst byla vydána až počátkem 19. století, kdy ji Albin Heinrich převzal z farních záznamů. Převyprávěl ji však poněkud odlišně, než jak je přepsána výše.

Podle Heinricha snesl orel v zobáku hostii, kterou položil před odpočívající kněžnu, která chvíli na to porodila syna. Všichni byli udiveni a viděli v tom vyšší znamení.²⁴³ Překladatel této pověsti však přeložil slovo *hostia* jako hostii. Badatelé, kteří přistupovali k této látce kritičtěji,²⁴⁴ bezpodmínečně tento překlad zamítli a slovo *hostia* vykládali jako kořist. I když jde o pouhé slovíčkaření a tento motiv pověsti je nejméně důvěryhodný, přece jen stojí za to zamyslet se nad oběma pojetími.

Jako první se do povědomí dostala právě verze pověsti, která vypráví o orlovi s hostií v zobáku. Autorem překladu byl přísný katolík Albin Heinrich,

---

²³⁶ PALOCH, B.: *O založení Orlové*. Orlová 1970.

²³⁷ POLÁŠKOVÁ, T.: *Nejkrásnější pověsti severní Moravy a Slezska. 3, Příběhy z Ostravska a Karvinska*. Frýdek – Místek 2003, s. 93.

²³⁸ ONDRUSZ, J.: *Godki śląskie*. Ostrava 1956. Nejnověji vyšlo také v bilingvním vydání: ONDRUSZ, J.: *Zde se žije bezstarostně - Tu sie zyje bez starosci*. Český Těšín 2008, s. 163-164.

²³⁹ FUKALA, R.: *Slezsko. Neznámá země Koruny české*, s. 46.

²⁴⁰ *Tamtéž*, s. 278-279.

²⁴¹ PRASEK, V.: *Dějiny knížectví Těšínského*, s. 40.

²⁴² FUKALA, R.: *Slezsko. Neznámá země Koruny české*, s. 51.

²⁴³ HEINRICH, A.: *Die ehemalige Benediktinerabtey Orlau im Herzogthum Teschen*. In: *Hormayrs Archiv*, 1820, č. 46, s. 19. Stejně podává pověst také KOLÁŘ, E.: *Památka 600letá založení chrámu Páně v Orlové v c. k. Horním Slezsku*, s. 10-11.

²⁴⁴ BIERMANN, G.: *Das ehemalige Benediktinerstift Orlau im Teschnischen*, s. 3-18; srov. ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 9-10.

stejně tak jako jeho nástupce v převyprávění pověsti Emilián Kolář. Oba mohli spatřovat v hostii božské znamení a proto se drželi tohoto překladu, který není sice přesný, ale v přeneseném významu je zcela jistě možný.²⁴⁵ Jednoznačné tvrzení, že překlad je chybný,²⁴⁶ je velmi jednoduchým odsouzením. Pokud budeme brát v potaz vyznání překladatele a také účel vydání Kolářova příspěvku,²⁴⁷ pak je důvod volby k použití výrazu hostie pochopitelný – tedy náboženský.

Biermann již nepatřil k horlivým vyznavačům katolické víry a proto snad také odmítal Heinrichovo podání. Klasické předkřesťanské latinské slovo *hostia* nabízí jinou variantu překladu – obětní zvíře,²⁴⁸ v přeneseném významu kořist. Tento překlad slova *hostia* pak přijali téměř všichni další badatelé a sběratelé těšínských pověstí do svých děl.

Uvedená verze pověsti podává také výklad okolností, které umožnily vznik kláštera. V dnešní době nejsou doklady o tom, že by v tomto období v Těšíně existoval, byť i jen krátkou dobu, benediktinský klášter.²⁴⁹ Historici, kteří tuto domněnku šířili,²⁵⁰ neměli pro svá tvrzení žádné průkazné materiály. Dnes se má za to, že benediktini přišli do Orlové přímo z Týnce a to kolem roku 1268, kdy opolský kníže Vladislav († 1282) potvrdil týneckým benediktinům dříve darované majetky v této oblasti.²⁵¹ Stejná listina je pokládána za zakládací listinu orlovského kláštera.²⁵² Zároveň z ní vyplývá právo na získávání soli ze solných pramenů. Vznik vsí Poruby a Lazů je do pověsti zakomponován pouze v tomto znění a je zřejmé, že šlo o začlenění záměrné. Obě vsi jsou dnes součástí města

---

²⁴⁵ Liturgický význam tohoto slova se zcela jistě ujal. Nejdříve patrně ve smyslu Kristovy oběti a teprve poté přeneseně i na „věc“, které se při obětování užívá, aby onu oběť zpřítomnila - tedy to, co je dnes nazýváno „hostie“.

²⁴⁶ Viz BIERMANN, G.: *Das ehemalige Benediktinerstift Orlau im Teschnischen*, s. 14; ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové, s.I*; MÍŠA, J.R.: *Historie velké Orlové*. In: *Orlovský zpravodaj*, 1969, č. 3, nestr.

²⁴⁷ Spisek byl vydán k šestistému výročí založení kostela Narození Panny Marie a sepsán benediktinským duchovním působícím v Orlové od r. 1862. KOLÁŘ, E.: *Památka 600letá založení chrámu Páně v Orlové v c. k. Horním Slezsku*, s. 14 a 18.

²⁴⁸ PRAŽÁK, M.: *Latinsko – český slovník*. 10. vydání, Praha 1937, s. 607.

²⁴⁹ V. Prasek uvádí rok založení kláštera benediktinů v Těšíně 1225. PRASEK, V.: *Dějiny knížectví Těšínského*, s. 39.

²⁵⁰ PRASEK, V.: *Dějiny knížectví Těšínského*, s. 39; POPIOLEK, F.: *Dzieje Śląska austriackiego*, s. 88-89; ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 13-18.

²⁵¹ CDS VII/2, č. 1309, s. 170-171.

²⁵² SCZYGIELSKI, S.: *Tinecia seu Historia monasterii Tinencensis Ordinis snacti Benedicti*, Lib. II., s. 156-157; KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tyńieckiego*. Tom. I., č. XXIII, s. 47-48; CDS VII/2, č. 1309, s. 171; LT 1155-1399, č. 16, 20-21.

Orlové a na základě dnes přijímaných tvrzení se pověst snaží uvést do povědomí slovanský původ pojmenování Poruba a název vsi Paškovy Lazy poprvé zaznamenaný okolo roku 1302.²⁵³

Díky pověsti vznikl starý orlovský znak, ve kterém je orel držící v zobáku hostii, v jednom spáru pastýřskou berlu a v druhém mitru. Příběh je zobrazen na levém oblouku presbiteria orlovského kostela s latinským nápisem, který malbu doprovází.²⁵⁴

Druhá varianta vzniku pojmenování Orlové, zaznamenaná také v pověsti, odvozuje původ názvu od muže jménem Orlov nebo Orel, kterému snad mohla ves patřit.²⁵⁵ Mohlo by tedy jít o držitelské nebo vlastnické označení.

Třetí verze vyvozuje původ názvu Orlová opět od orlů, kteří zde nejspíše hnízдили.²⁵⁶ Posledním možným způsobem vzniku pojmenování je odvozenina od hydronyma Orlova.²⁵⁷ Záhada původu jména je tedy dodnes pro mnohoznačnost nevyřešenou otázkou.²⁵⁸

---

²⁵³ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 27.

²⁵⁴ „*O Felix venatio cujus indicio venantur animae in nido Orloviensi.*“

²⁵⁵ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 9.

²⁵⁶ TÉMA, B.: *Původ jména Orlová*. In: *Těšínsko*, roč. 15, č. 1-2, 1972, s. 3-5.

²⁵⁷ BAKALA, J.: *Orlová do konce středověku*, s. 20.

²⁵⁸ HOSÁK, L.: *Historický místopis země Moravskoslezské* 8, s. 912-914.

Umrzlý kněz²⁵⁹

Roku 1291 je připomínán první známý orlovský opat Jan (I.), který se souhlasem týneckého opata Alberta přifařuje Vrbici ke kostelu blahoslavené Panny Marie v Bohumíně.²⁶⁰ Tímto darem přešla Vrbice z archipresbyterátu Těšínského do archipresbyterátu Ratibořského, stejně tak z knížectví Těšínského do knížectví Ratibořského.²⁶¹ Proč k darování došlo, není zcela jasné. Určitou variantu nabízí pověst, která praví, že se orlovský kněz vypravil na den Božího Narození do Vrbice, aby tam sloužil bohoslužbu. Po cestě však zmrzl v lese. Tato příhoda pak vedla údajně týneckého opata ke svolení darování Vrbice bohumínskému kostelu.²⁶²

Chybí jakékoli důkazy, které by tuto událost potvrdzovaly nebo vyvracely. Můžeme se pouze domýšlet, zda místní podmínky a vzdálenost Orlové od Vrbice hrály nějakou roli. Počátky kostela ve Vrbici jsou kladeny do roku 1292.²⁶³ Rok 1292 tedy ukazuje na to, že výstavbu kostela měla ve své režii již bohumínská farnost. Bohoslužby však před tímto rokem byli povinni vykonávat mniši z Orlové. Dnes je Vrbice místní částí Bohumína, je tedy zřetelné, že bohumínská farnost měla k Vrbici mnohem blíže než orlovská.

---

²⁵⁹ Tato pověst nebyla dosud literárně zpracována. Událost uvádí ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, pozn. 40), s. VI.

²⁶⁰ Dne 29. prosince 1291; KĘTRZYŃSKI, W. (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*, Tom. I., č. XXXIX, s. 76; *CDS VII/3*, č. 2212, s. 162-163.

²⁶¹ PRASEK, V.: *Dějiny knížectví Těšínského až do roku 1433*, s. 82.

²⁶² ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 27.

²⁶³ Adamus si v poznámkách své práce stěžuje, že v kostele bylo mnoho starých soch a obrazů, které byly následkem rozhodnutí poněmčeného obecního výboru, bez prohlédnutí odborníky, zničeny. Kostel byl dřevěný, 17,5 m dlouhý, 6 m široký a 8 m vysoký. Věž byla 8 m vysoká, na vrcholu měla bání, na které byla opět menší hruškovitá bání s křížem. ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. pozn. 40), s. VI.

Vyhnání orlovských mnichů

„Kníže těšínský, Václav Adam, byl příznivcem nového učení. Opat orlovský, Ondřej Buřinský, vytykal v jednom svém kázání knížeti přehmaty, jakých dopouští se proti církevním statkům katolickým, a kníže Václav Adam odpověděl na kázání ono r. 1560 skutkem rozhodným. Opat z knížectví byl vypovězen a mniši z kláštera násilně vyhnáni, při čemž kazatel Petr Jakub na kostelní věži zastřelen a dva klášterníci na útěku za Moravskou Ostravou zabiti. Klášter obrácen v rum a popel a kostelíček orlovský dán protestantům. V době protireformace navrácen pak zas katolíkům, avšak zabrané statky klášterní prodala již knížata těšínská a po bývalém klášteře má kostelíček orlovský již jen jedinou památku ve faráři, jež sem z řádu benediktinského dosazuje opat broumovský v Čechách.“²⁶⁴

František Sláma pověst velmi zajímavým způsobem literárně ztvárnil i ve sbírce *Z naší minulosti*.²⁶⁵ Již před ním však bylo vyprávění zapsáno. Gottlieb Biermann je prvním doložitelným autorem.²⁶⁶ Deset let poté znovu stejnou událost zmiňuje místní historik Mathias von Kasperlik²⁶⁷ a po něm i Julius Bayer.²⁶⁸ Taktéž ani Alois Adamus nezůstal pozadu se svými názory na zmiňované události a podrobil texty obou historiků a také jednotlivé legendy o kostelu „U Hrubků“ zajímavé kritice.²⁶⁹ Zrušení kláštera je ve 20. století zaznamenáno pouze v několika regionálních pracích místních historiků. Sběratelé pověstí a bajek o podobné téma neprojevali velký zájem.²⁷⁰

V druhé polovině 19. století se vykládala událost tak, že po vyhnání opata Jana Buřinského dvorní maršálek Lesel opil mnichy tokajským vínem. Opilé mnichy vyhnal a ty, kteří utekli, nechal pronásledovat. Jednoho z mnichů, Jakuba,

---

²⁶⁴ SLÁMA, F.: *Vlastenecké putování po Slezsku*, s. 236-237.

²⁶⁵ SLÁMA, F.: *Z naší minulosti*, s. 87-100.

²⁶⁶ BIERMANN, G.: *Das ehemalige Benedictinerstift Orlau im Teschnischen*, s. 18-21. Roku 1868 zmiňuje událost také KOLÁŘ, E.: *Památka 600letá založení chrámu Páně v Orlové v c. k. Horním Slezsku*, s. 14.

²⁶⁷ KASPERLIK, M.: *Säcularisation der Benedictiner-Abtei in Orlau*. In: *Notizen-Blatt*, 1872, č. 12, s. 92-93.

²⁶⁸ BAYER, J.: *Pamětihodnosti města Fryštátu ve Vévodství Slezském*, s. 208.

²⁶⁹ ADAMUS, A.: *Hrubčicko-orlovská legenda*. In: *Věstník archivu a musea ostravského kraje*. 1926, č. 1. s. 3-10.

²⁷⁰ Pověst zaznamenal TENGLER, E.: *Těšínsko v historii a pověstech*, s. 20.

který byl údajně ukrytý v kostelní věži, zastřelil místní myslivec Glusek. Dva mniši utekli až do Nové Vsi u Moravské Ostravy, kde však byli zabiti. Na stejném místě byli mniši pohřbeni a dle pověsti se začalo toto místo nazývat „U Hrubků“.²⁷¹

Pramenný materiál k těmto událostem není znám. Příhoda byla místopřísežně prohlášena údajně poprvé 26. ledna 1697 svobodným pánem Rudolfem Sobkem z Kornic, před orlovským opatem Gandenciem Lipnickým. Sobkovi vyprávěl tuto událost Václav Pelka, pán na Novém Městě a na Malých Kunčicích u Fryštátu, který údajně znal myslivce Gluska.²⁷² Do této chvíle se nepodařilo objevit prohlášení Rudolfa Sobka a nebylo proto možné zprávy ověřit a podrobit dalšímu rozboru. Pro velký časový rozdíl je však pověst spíše nevěrohodnou záležitostí.²⁷³

Roku 1561 došlo opravdu těšínským knížetem Václavem III. Adamem († 1579)²⁷⁴ ke zrušení kláštera. Posledním opatem byl Jan Buřinský. Klášter byl údajně rozebrán a materiál z rozbořených budov použit ke stavbě evangelického kostela v Rychvaldě a také při stavbě rychvaldského zámku.²⁷⁵ Václavův syn Bedřich Kazimír († 1571) toto území ještě dále spravoval, ale díky velkým dluhům bylo panství po jeho smrti rozprodáno. Odprodejem několika panství²⁷⁶ přišlo Těšínské knížectví o velkou část svého území, které přešlo do správy nových majitelů přímo podřízených králi. Ještě za života Bedřicha Kazimíra byl kostel v Orlové předán do rukou evangelíků, kteří jej měli v držení do roku 1631, kdy se do Orlové mohli benediktýni z Týnce vrátit. Vzhledem k tomu, že byl navrácen pouze kostel a fara, byl do Orlové poslán jen jeden mnich, který zde působil jako farář.²⁷⁷ Celé 17. století je poznamenáno marnými snahami získat

---

²⁷¹ KASPERLIK, M.: *Säcularisation der Benedictiner-Abtei in Orlau*. In: *Notizen-Blatt*, 1872, č. 12, s. 92-93; BAYER, J.: *Pamětihodnosti města Fryštátu ve Vévodství Slezkém*, s. 204; ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 43-44; SLÁMA, F.: *Dějiny Těšínska*, s. 77-78.

²⁷² *Tamtéž*, s. 92.

²⁷³ Na mnohé neshody (především časové rozpory) upozorňuje ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 44-45; *Hrubčicko-orlovská legenda*. In: *Věstník archivu a musea ostravského kraje*, 1926, č. 1. s. 3-10.

²⁷⁴ Václav III. Adam, kníže Těšínský byl vyznavačem lutheránství. Roku 1568 vydal pro evangelickou církev v Těšínském knížectví Řád církevní.

²⁷⁵ BAYER, J.: *Pamětihodnosti města Fryštátu ve Vévodství Slezkém*, s. 204.

²⁷⁶ Frýdecko-místecké panství, panství Bílsko, Fryštát, Skočov a Strumeň. HOSÁK, L.: *Místopis země Moravkoslezské* 8, s. 925, 933 a 935.

²⁷⁷ MÍŠA, J. R.: *Historie velké Orlové*. In: *Orlovský zpravodaj*, č. 3, 1970, nestr.; ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 61-64.

zpět ztracené klášterní statky. Až poslední orlovský opat Lambert Klon se nejvíce angažoval o navrácení vsí, které benediktýnům v Orlové kdysi náležely. Ani jeho snahy však nevedly ke zdárným výsledkům. Kvůli sporům, které měl s týneckým opatem, se nakonec rozhodl odloučit orlovský klášter od Týnce a spojil se s řádem benediktýnů v Broumově-Břevnově v Čechách. Odloučení od týneckých benediktýnů proběhlo v roce 1722. Od této doby dosazoval břevnovský opat do Orlové pouze faráře.²⁷⁸ K restituci statků orlovských benediktýnů již nikdy nedošlo.

---

²⁷⁸ ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 61-64.

Kaple „U Hrubků“

„V době kolem poloviny 16. století podle další pověsti nechal hrabě Jan z Oppersdorfu, majitel frýdeckého panství, vystavět kostel poté, co jeho koně u hrobů mnichů padly na kolena a on, který byl až do této chvíle slepý na jedno oko, byl uzdraven.“²⁷⁹

Legendou o hrubčickém kostele se detailně zabýval Alois Adamus, který měl díky svému archivářskému povolání dokonalý přehled i o dochovaných pramenech. Celkem zaznamenal šest zápisů pověstí o založení kostelíka „U Hrubků“, z nichž jsou čtyři jiného znění. Adamus tak předložil zajímavý příklad šíření jedné události v několika variantách. Základem je zápis opata Lamberta Klona ve spise o orlovském klášteře, který byl dále roznesen nejen historiky, ale také místními kazateli.²⁸⁰ Verze Lamberta Klona, která pochází z první poloviny 18. století,²⁸¹ je totožná s pověstí o vyhnání orlovských mnichů. Roku 1560 byli tedy podle něj dva mniši v Moravské Ostravě zabiti svými pronásledovateli.

Druhý záznam pochází z roku 1707, kdy došlo k opravě již stojícího kostelíka a k sepsání stručné historie. V zápisech je pak pověst o dvou mrtvých benediktýnech přenesena do dob husitských válek. Stejně znění se objevuje pak také roku 1808 ve farních záznamech. Roku 1847 se v ostravském farním archivu objevuje poslední záznam pověsti,²⁸² jehož znění je totožné s Kolářovým příspěvkem.

Další písemný záznam je úvodem k české modlitbě a písni o sv. Bartoloměji, vytištěný ve Frýdku roku 1757. Na místech, kde dnes stojí hrubčický kostel, mělo roku 1443 šestispřeží hraběte Pražmy po cestě z Opavy

---

²⁷⁹ KOLÁŘ, E.: *Památka 600letá založení chrámu Páně v Orlové v c. k. Horním Slezsku*, s. 14.

²⁸⁰ ADAMUS, A.: *Hrubčicko-orlovská legenda*. In: *Věstník archivu a musea ostravského kraje*. 1926, č. 1, s. 4.

²⁸¹ Lambert Klon se od roku 1710 začal intenzivně zajímat o bývalé majetky orlovského klášteře. Sbíral různý historický materiál, ale také mnohé okrajové zmínky o orlovském opatství. Jeho snahy nenašly kladnou odezvu u týneckého opata Teodora Potockého (1722-1739), který jej nakonec sesadil. Kvůli stále se prohlubujícím sporům se Lambert Klon rozhodl odloučit od Týnce a spojil se s benediktýny v Broumově-Břevnově. ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*, s. 64-70.

²⁸² ADAMUS, A.: *Hrubčicko-orlovská legenda*. In: *Věstník archivu a musea ostravského kraje*. 1926, č. 1, s. 6-7.

do Frýdku padnout na kolena. Hrabě pak musel slíbit, že na onom místě postaví kapli zasvěcenou sv. Bartoloměji.²⁸³

Kaple „U Hrůbků“ byla vystavěna již roku 1443 ostravským farářem Řehořem, později byla zbořena a koncem 16. století znovu vystavěna.²⁸⁴ Letopočty se blíží verzím o zavraždění mnichů, a to jak za husitských válek, tak po zrušení orlovského konventu. Jediný motiv, který je shodný ve všech hrubčických pověstech – hroby mnichů – ukazuje jen na možnost existence hrobů.

Výše uvedený text je pouhou snahou zachytit a shrnout dostupné informace k pověstem, které jsou určitým způsobem spjaty s Orlovou. Cílem bylo podívat se na pověst jako na možný historický pramen. Jak předznamenal úvod, pověst si činí nárok na věrohodnost a je konkrétněji vázána časem, místem, událostí či osobou.²⁸⁵ Není však možné vyjádřit míru důvěryhodnosti, kterou má pověst splňovat.

Jak bylo snad patrné, každá z událostí byla jinak hodnověrná. Všechny čtyři příhody byly vytvořeny, lépe řečeno zaznamenány, mnohem později, než k nim došlo. Důvodem ke vzniku pověstí se jeví snaha uvést známá fakta do širšího povědomí místních obyvatel. Tajemné a životu nebezpečné prvky takové vyprávění mohly oživit. Tato úvaha by mohla být relevantní pro vypravěče a sběratele pověstí. Opat Lambert Klon jistě podobné snahy neměl, ale vzhledem k jeho činnosti a úsilí povznést zbytky orlovského kláštera je např. jeho víra v povraždění benediktýnských mnichů pochopitelná.

Mohli jsme se seznámit se dvěma etymologickými pověstmi (O původu Orlové, Kaple „U Hrůbků“) a dvěma historickými (Umrzlý mnich, Vyhnání orlovských mnichů). V každé pověsti se mísí reálné jádro s pouhou smyšlenkou

---

²⁸³ *Tamtéž*, s. 4-5. Stejně znění, ovšem s datací události do roku 1483, uvádí i V. PRASEK: „Hrobky“ a Bartovice u Moravské Ostravy. In: *Selský archiv*. 1906, č. 5, s. 263.

²⁸⁴ Kol. autorů: *Dějiny Ostravy*, s. 608.

²⁸⁵ VLAŠÍN, Š.: *Slovník literární teorie*, s. 287.

a v některých případech také beletrizací.²⁸⁶ Nic jiného ani nemůže historik od pověstí očekávat. Běžný čtenář nebo posluchač však díky místním pověstem získá velmi příjemnou formou základní povědomí o historii svého kraje. Pověsti mohou být výchozím „historickým materiálem“, který dokáže zastoupit minimálně v regionálním měřítku znalosti získané studiem odborněji zaměřených prací.

---

²⁸⁶ Především „O původu Orlové“. Jedná se o pověst nejvýznamnějšího charakteru, proto ji věnovalo velkou pozornost nejvíce autorů.

Závěr

Benediktýnský klášter v Týnci patřil mezi první kláštery v Polsku. Dodnes není zcela jasné, kdy a kým bylo opatství založeno. Nejpřijatelnější variantou se jeví fundace Kazimírem I. Obnovitelem někdy kolem roku 1044. Týnec byl vystavěn na velmi strategické poloze, při jedné z hlavních cest z Čech do Krakova. Jeho blízkost k panovnickému dvoru přímo předurčovala k tomu, aby klášter získal výsostné postavení v celé zemi. Bohaté hmotné zázemí dovolovalo brzké šíření benediktýnské řehole do okolí. Týnecký klášter patřil mezi důležité články v šíření monasticismu po celém Polsku.

Po celé období středověku bylo týnecké opatství považováno za významný a důležitý klášter. V polovině 12. století založil Týnec své prepozitury v Sieciechowě a na Lysé Hoře. Až do nájezdu Tatarů v roce 1241 si opatství udrželo své výsadní postavení nad ostatními benediktýnskými kláštery v Polsku. Po porážce polské armády na Lehnickém poli nedošlo k výraznému dlouhodobému oslabení kláštera. Důkazem může být fundace nového konventu v Orlové a následně i založení ženského benediktýnského kláštera ve Stańiatkach.

Benediktýnský klášter v Orlové byl založen 1268 jako prepouzitura kláštera v Týnci. Práce však zahrnuje i dřívější období, ve kterém došlo k založení kaple v místech budoucího opatství. Tato kaple je zmiňována poprvé v listině z roku 1223, a proto je i toto datum pokládáno za první zmínku o Orlové.

Orlovský konvent byl závislý na mateřském klášteře v Týnci, který měl podle zakládací listiny z roku 1268 právo a povinnost volit, popřípadě schvalovat opata do Orlové.

Po hospodářské stránce nebyl klášter v Orlové, narozdíl od kláštera v Týnci, příliš úspěšný. I přes vcelku rozsáhlé majetky a právo na získávání soli, které benediktýnům v Orlové náležely, nedokázali orlovští opati zabránit pozvolnému úpadku, který se projevil již koncem 15. století. Klášter chudl nejen následkem nákladné stavby nového kostela, který byl dokončen roku 1466, ale jednou z dalších příčin mohlo být narůstající reformační hnutí, které oslabovalo postavení celého kláštera v kraji. Postupnému úpadku nezabránily ani nároky na

desátky plynoucí ze vsí, které byly klášteru při jeho založení věnovány. Nelze však jednoznačně říci, že by klášter své majetky pouze ztrácel. Před sekularizací jsou ve výčtu vsí, které opatství náležely, zmiňovány i vesnice, které v zakládací listině benediktýnům v Orlové uděleny nebyly.

Klášter byl zabrán těšínským knížetem Václavem III. Adamem roku 1561. Poté přešly majetky kláštera do rukou těšínských knížat, ale kvůli jejich dluhům byly zanedlouho prodány. Kostel, který byl u kláštera, přešel až do roku 1631 do držení protestantů. Po roce 1631 snahy o navrácení majetků kláštera nebyly naplněny. Od roku 1739 přešla správa kostela na klášter v Broumově v Čechách.

Cílem práce byla mimo jiné snaha zachytit vzájemné vztahy mezi oběma kláštery. I když orlovské opatství užívalo velkou samostatnost, přeci jen bylo většinou finančně závislé na Týnci. Oblast Orlové pro usazení týneckých benediktýnů byla vybrána pravděpodobně kvůli solným pramenům, které se zde ve středověku nacházely. Zkušenosti s vyvažováním soli měli týnečtí benediktýni z okolí polské Wielizcky. Bohužel, jak ukázal čas, solné prameny na těšínském Slezsku nebyly tak výnosné, aby dokázaly nově založený konvent uživit.

Zajímavým poznatkem bylo zjištění, že volba opatů do Orlové byla považována za určitou výsadu. Klášter byl v dostatečné vzdálenosti, měl vlastní samosprávu a určitá privilegia. Zároveň však nad ním držel týnecký klášter ochrannou ruku a v určitém období finančně podporoval rozvoj orlovského opatství. Klášter ve Starých Trokách byl naopak považován za místo, kam putovali nepohodlní řeholníci.

Postihnout dějiny orlovského kláštera od jeho počátků až do konce v kontinuální rovině je kvůli nedostatečnému množství pramenů obtížné. Částečně však došlo k objasnění některých otázek týkajících se především vztahu týneckého opatství s orlovským klášterem.

Práce si kladla za cíl nastínit vzájemné vztahy obou klášterů, upozornit na polské vlivy a na týneckou tradici, která významným způsobem ovlivnila charakter oblasti.

Resumé

Benedictine monastery in Tynec was probably founded in 1044 by Kazimir I. Obnovitel. The monastery was one of the first in Poland and it was very important and rich. Abbey of Tynec founded other monasteries mainly in Silesia. One of them was monastery in Orlova, which was founded in 1268. But the convent was active in the earlier times as well, when a chapel was founded in the area of future abbey. The first information about the chapel comes from 1223, and this date is considered a first mention about Orlova.

Benedictines from Tynec chose the vicinity of Orlova because there were salt deposits. They knew how to get salt from vicinity of Wieliczka. Monastery in Orlova was dependent on monastery in Tynec. Abbot from Tynec appointed abbot to Orlova. Benedictine monastery in Tynec was more successful in the economic sphere than monastery in Orlova.

The convent became poverty-stricken both because of construction of a new church (finished in 1466), and growing reformation movement that weakened the status of the convent in entire county. Although the convent had a right to collect tithes, a poverty kept growing.

In 1561, the convent was secularized by Vaclav III. Adam, a prince of Tesin. Other princes of Tesin added more assets, but because of their debts princes had to sell their property quite soon. The church appertained to the convent was taken by Protestants who owned it until 1631. After this year, efforts for a regain of the convent appeared but they were not successful. Since 1739 the convent has administratively belonged to convent in Broumov in Bohemia.

Prameny

SOkA Karviná, fond Římskokatolický farní úřad Orlová.

APPELT, Heinrich (ed.): *Schlesisches Urkundenbuch*. Tom. I. Graz 1963.

BATOWSKI, Aleksander: *Codex diplomaticus Tynecensis, editus studio, labore ac impensis Alexandri Constantini Batowski*. B.M. B.D.

BOČEK, Antonín (ed.): *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae*. Tom. II. Olomoucii 1839.

DLUGOSZ, Jan: *Roczniki, czyli kroniki sławnego Królestwa Polskiego*. Lib. III – IV. Warszawa 1969.

GRÜNHAGEN, Colmar (ed.): *Codex diplomaticus Silesiae VII/1. Regesten zur schlesischen Geschichte. Bis zum Jahre 1250*. Breslau 1884.

GRÜNHAGEN, Colmar (ed.): *Codex diplomaticus Silesiae VII/2. Regesten zur schlesischen Geschichte. Bis zum Jahre 1280*. Breslau 1875.

GRÜNHAGEN, Colmar (ed.): *Codex diplomaticus Silesiae VII/3. Regesten zur schlesischen Geschichte. Bis zum Jahre 1300*. Breslau 1886.

KĘTRZYŃSKI, Wojciech (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*. Tom. I., Lwow 1875.

Kronika wielkopolska. Warszawa 1965.

MALECZYŃSKI, Karol (ed.): *Codex diplomaticus nec non epistolaris Silesiae III*. Wrocław 1964.

NĚMEC, Emerich (ed.): *Listinář Těšínska I-II. 1155-1399. Codex diplomaticus ducatus Tesinensis. Sbíрка listinného materiálu k dějinám knížectví Těšínského*. Český Těšín 1955.

NĚMEC, Emerich (ed.): *Listinář Těšínska III. 1155-1399. Codex diplomaticus ducatus Tesinensis. Sbíрка listinného materiálu k dějinám knížectví Těšínského*. Český Těšín 1960.

NĚMEC, Emerich (ed.): *Listinář Těšínska IV. 14965-1526. Codex diplomaticus ducatus Tesinensis. Sbíрка listinného materiálu k dějinám knížectví Těšínského*. Český Těšín 1961.

NĚMEC, Emerich (ed.): *Listinář Těšínska V. 1527-1550. Codex diplomaticus ducatus Tesinensis. Sbíрка listinného materiálu k dějinám knížectví Těšínského*. Český Těšín 1966.

SCZYGIELSKI, Stanisław: *Aquila Polono-Benediktina*. Cracoviae 1668.

SCZYGIELSKI, Stanisław: *Tinecia seu Historia monasterii Tinecensis Ordinis sancti Benedicti*. Cracoviae 1668.

SMOLKA, Stanisław (ed.): *Kodeks dyplomatyczny klasztoru tynieckiego*. Tom. II., Lwow 1875.

Literatura

ADAMUS, Alois: *Naše Slezsko*. Praha 1924.

ADAMUS, A.: *Hrubčicko-orlovská legenda*. In: *Věstník archivu a musea ostravského kraje*. 1926, č. 1, s. 3-10.

ADAMUS, Alois: *Z dějin Orlové*. Kroměříž 1926.

AUGUSTINKOVÁ, Lucie: *Příspěvek ke stavebnímu vývoji farního kostela v Orlové*. In: GWUZD, Jiří a kol.: *Památkový ústav v Ostravě. Výroční zpráva 2000*. Ostrava 2001, s. 111-116.

BAKALA, Jaroslav: *Nejstarší válka Piastovců a Přemyslovců o Slezsko*. In: *Slezský sborník*, roč. 103, č. 4, 2005, s. 241-258.

BAKALA, Jaroslav: *Moravskoslezské pomezí v proměnách 13. věku*. Brno 2002.

BAKALA, Jaroslav: *Slezsko v dějinách českého státu. Stav a úkoly výzkumu*. Opava 1991.

BAKALA, Jaroslav: *Středověk Těšínska – báje a pověsti*. In: *Těšínsko*, roč. 30, č. 1, 1988, s. 1-3.

BARTOŠ, František Michálek: *Husitská revoluce, II. Vláda bratrstev a její pád 1426-1437*. Praha 1966.

BAYER, Julius: *Pamětihodnosti města Fryštátu ve Vévodství Slezském*. Karviná 1979.

BENATZKY, Jindřich: *Nejstarší dějepis Těšínska*. In: *Těšínsko*, roč. 40, č. 2, 1996, s. 5-23.

BIERMANN, Gottlieb: *Das ehemalige Benediktinerstift Orlau im Teschnischen*. In: *Programm des k. k. evangelischen Gymnasiums in Teschen am Schlusse des Schuljahres 1862*, s. 3-28.

BIJOK, E.: *Pád kláštera v Orlové*. Orlová 1966.

BLÁHOVÁ, Marie; FROLÍK, Jan; PROFANTOVÁ, Naďa: *Velké dějiny zemí Koruny české I. Do roku 1197*. Praha - Litomyšl 1999.

BORÁK, Mečislav – GAWRECKI, Dan: *Nástin dějin Těšínska*. Praha - Ostrava 1992.

BORÁK, Mečislav: *Slezsko v dějinách českého státu. Sborník příspěvků z vědecké konference, pořádané pod záštitou prezidenta České republiky Václava Havla u příležitosti 50. výročí Slezského ústavu SZM v Opavě*. Opava 1998.

BUBEN, Milan.: *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, II. díl, II. svazek: Mnišské řády*. Praha 2004.

- ČEPELÁK, Bohumil: *Historické stavební památky na Karvinsku, část I.* In: *Těšínsko*, roč. 10, č. 4, 1967, s. 21-23.
- DAŔBROWSKA, Elzbieta: *Groby członków dynastii piastowskiej we wczesnym średniowieczu. Stan badań.* In: *Roczniki Historyczne*, roč. LXX, 2004, s. 173-175.
- DERWICH, Marek: *Monastycyzm benedyktyński w średniowiecznej Europie i Polsce. Wybrane problemy.* Wrocław 1998.
- DOHNAL, Miloň a kol.: *Karviná. Sborník příspěvků k dějinám a výstavbě města.* Karviná 1968.
- DOUPALOVÁ, Eva: *Moravská lidová pověst v odborně a vlastivědně zaměřených souborech jejích sběratelů a vydavatelů v uplynulých čtyřiceti letech (1945-1985).* Praha 1989.
- DOUPALOVÁ, Eva: *Pověst z hlediska teorie literatury.* Praha 1985.
- DOUPALOVÁ, Eva: *Slovník sběratelů, vydavatelů a zpracovatelů moravských lidových pověstí.* In: *Český jazyk a literatura*. 1987, č. 6, s. 172-173.
- Farní věstník římsko-katolického farního úřadu v Orlové, 1926.
- FIALA, Jindřich: *Z dějin Orlové.* Orlová 1930.
- FOLTÝN, Dušan a kol.: *Encyklopedie moravských a slezských klášterů.* Praha 2005.
- FUKALA, Radek: *Slezsko. Neznámá země Koruny české. Knížecí a stavovské Slezsko do roku 1740.* České Budějovice 2007.
- GROBELNÝ, Andělín a kol.: *Ostravsko do roku 1848. Kapitoly k historickému vývoji Slezska a Ostravska od pravěku k revolučnímu roku 1848.* Ostrava 1968.
- GRONOWSKI, Tomasz Michał: *Zwyczajny klasztor, zwyczajni mnisi: wspólnota tyniecka w średniowieczu.* Kraków 2007.
- HEINRICH, Albin: *Die ehemalige Benedictinerabtey Orlau im Herzogthume Teschen.* In: *Hormayrs Archiv*, 1820, č. 46, s. 18-19.
- HEINRICH, Albin: *Die legende von Orlau.* In: *Hormayrs Archiv*, 1828, č. 147, s. 13.
- HEYNE, Johann: *Documentierte Geschichte des Bisthums und Hochstiftes Breslau. I.*, Wrocław 1860.
- HOSÁK, Ladislav: *Historický místopis země Moravskoslezské. VIII. Těšínský kraj.* Brno 1938.

HRUDNÍKOVÁ, Mirjam: *Řeholní život v českých zemích. Řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice*. Kostelní Vydří 1997.

JASIŃSKI, Kazimierz: *Rodowód Piastów Śląskich. Tom. III. Piastowie opolscy, cieszyńscy i óswiecyńscy*. Wrocław 1977.

JEŽ, Radim: *Těšínští Piastovci a jejich vztahy s Pernštejnny v 16. století (s edicí korespondence z let 1554-1581)*. Diplomová práce, MU, Brno, 2007.

JURA, František: *Staré pověsti slezské*. 2. vydání, Praha 1934.

KASPERLIK, Mathias: *Das Dominikanerkloster in Teschen*. In: *Notizen-Blatt*, 1872, č. 11, s. 81-84.

KASPERLIK, Mathias: *Das Franziskanerkloster in Teschen*. In: *Notizen-Blatt*, 1872, č. 11, s. 84-85.

KNABIT, Leon – STAN, Wojciech: *Benedyktyni tynieccy*. Kraków 2006.

KOLÁŘ, Emilián: *Památka 600letá založení chrámu Páně v Orlové v c. k. Horním Slezsku*. Praha 1868.

Kol. autorů: *Dějiny Orlové*. Orlová 1993.

Kol. autorů: *Dějiny Polska*. Praha 1975.

KOPALOVÁ, Alena: *Spolupráce Čechů a Poláků ve Slezsku za husitských válek*. In: KUDĚLKA, Milan: *Česko – polský sborník vědeckých prací, I. Díl*. Praha 1955, s. 162-181.

KORTA, Waclaw: *Bitwa legnicka. Historia i tradycja*. Wrocław – Warszawa 1994.

KRASNOWOLSKI, Bogusław: *Historia klasztoru benedyktynek w Staniątkach*. Kraków 1999.

KRZEMIĘŃSKA, Barbara: *Břetislav I. Čechy a střední Evropa v první polovině XI. století*. 2. vydání, Praha 1999.

LABUDA, Gerard: *Najstarze klasztory w Polsce (Skice historyczne jedenastego wieku)*. In: OLCZAK, Jerzy: *Z badań nad dziejami klasztorów w Polsce*. Toruń 1995, s. 10-54.

LUTOVSKÝ, Michal: *Po stopách prvních Přemyslovců III. Správa a obrana země (1012-1055). Od Oldřicha po Břetislava I*. Praha 2008.

MALECZYŃSKI, Karol: *Bolesław III. Krzywousty*. Wrocław 1975.

MALINOWSKI, Lucjan: *Powieści ludu na Śląsku*. Kraków 1953.

MARONÍ, Jerzy: *Legnica 1241*. Warszawa 1996.

- MELICHAR, Václav: *Dějiny Polska*. Praha 1975.
- MÍŠA, Jiří Rudolf: *Historie velké Orlové*. In: *Orlovský zpravodaj*, č. 8, 1969 - č. 9, 1971.
- MÜLLER, Karel: *Znaky a pečeti Orlové a připojených obcí*. In: *Těšínsko*, roč. 40, 1997, č. 1, s. 5-7.
- MYŠKA, Milan: *Biografický slovník Slezska a severní Moravy*. Seš. 8. Ostrava 1997.
- NARUSZEWICZ, Adam Stanisław: *Historia narodu polskiego, od początku chrześcijaństwa*. Warszawa 1803-1804.
- NOVOTNÝ, Václav: *České dějiny I./II. Od Břetislava I. do Přemysla I.* Praha 1913.
- ONDRUSZ, Józef: *Godki śląskie*. Ostrava 1956.
- ONDRUSZ, Józef: *Zde se žije bezstarostně - Tu sie zyje bez starosci*. Český Těšín 2008.
- ORZECZOWSKI, Kazimierz: *Historia ustroju Śląska 1202-1740*. Wrocław 2005.
- PALOCH, Blažej: *O založení Orlové*. Orlová 1970.
- PANIC, Idzi: *Piastovci těšínské*. In: MYŠKA, Milan: *Biografický slovník Slezska a Severní Moravy* 8. Ostrava 1997, s. 79-92.
- PLAČEK, Vilém: *Orlová 1223-1273. Historie a současnost města*. Ostrava 1973.
- POLÁŠKOVÁ, Taťána: *Nejkrásnější pověsti severní Moravy a Slezska. 3, Příběhy z Ostravska a Karvinska*. Frýdek – Místek 2003.
- POPIOŁEK, Franciszek: *Dzieje Śląska austriackiego z ilustracjami*. Cieszyn 1913.
- POPIOŁEK, Franciszek: *Orłowa i Ostrawa Polska. Zarys ich dziejów*. Cieszyn 1915.
- PRASEK, Vincenc: *Dějiny knížectví Těšínského až do roku 1433*. Opava 1894.
- PRASEK, Vincenc: *Selský archiv*. V. kniha, Olomouc 1906.
- PRAŽÁK, Josef Miroslav: *Latinsko – český slovník*. 10. vydání, Praha 1937.
- ROSOVÁ, Romana: *Kostel Narození P. Marie v Orlové v písemných pramenech*. In: GWUZD, Jiří a kol.: *Památkový ústav v Ostravě. Výroční zpráva 2000*. Ostrava 2001, s. 101-110.
- SCZANIECKI, Paweł: *Katalog opatów tynieckich*. Kraków 1978.

- SCZANIECKI, Paweł: *Tyniec*. 2. rozšířené vydání, Kraków 2008.
- SIROVÁTKA, Oldřich: *Literatura na okraji*. Praha 1990.
- SLÁMA, František: *Dějiny knížectví Těšínského až do roku 1433*. Opava 1894.
- SLÁMA, František: *Dějiny Těšínska*. Praha 1889.
- SLÁMA, František: *Vlastenecké putování po Slezsku*. Praha 1887.
- SLÁMA, František: *Z naší minulosti. Mnichové orlovští*. Opava 1895.
- Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Tom. XXI., Warszawa 1880-1914.
- SNOCH, Bogdan: *Synowie Krzywoustego. Opowieść o początkach rozbięcia dzielnicowego w Polsce*. Warszawa 1987.
- ŠRÁMEK, Josef: „Aby události neunikly paměti.“ *Středověká listinná falza a kláštery*. In: *Acta historica Universitatis Silesianae Opaviensis*. Opava 2009, s. 13-37.
- ŠRÁMEK, Rudolf: *Soustava místních jmen na severovýchodní Moravě a ve Slezsku*. In: *Slezský sborník 63*, Opava 1965.
- TÉMA, Bedřich: *Původ jména Orlová*. In: *Těšínsko*, roč. 15, č. 1-2, 1972, s. 3-5.
- TENGLER, Ervín: *Těšínsko v historii a pověstech*. Ostrava 1935.
- TŘÍSKA, Petr: *Příspěvek k dějinám Orlové, samizdat*. Městská knihovna Orlová.
- VLAŠÍN, Štěpán: *Slovník literární teorie*. Praha 1984.
- WILLERTH, František: *Historicky cenné památky v Orlové*. In: *Těšínsko*, roč. 12, č. 3, 1969, s. 8-9.
- WOJCIECHOWSKI, Tadeusz: *Szkice historyczne jedenastego wieku*. Kraków 1904.
- ZAITZ, Emil: *Badania archeologiczne w opactwie OO. Benedyktynów w Tyńcu*. In: BUKO, A. – ŚWIECHOWSKI, Z.: *Osadnictwo i architektura ziem polskich w dobie zjazdu gnieźnieńskiego*. Warszawa 2000, s. 305-329.
- ZESCHICK, Johannes: *Benediktini a benediktinky v Čechách a na Moravě*. Praha 2007.
- ZOLL-ADAMIKOWA, Helena: *Elementy Ordo defunctorum średniowiecznych benedyktynów tynieckich (na podstawie wykopalisk)*. In: *Śmierć w dawnej Europie. Zbiór studiów*. Acta Universitatis Vratislaviensis. Seria Hirtoria, Wrocław 1996, s. 73-84.
- ŽÁČEK, Žáček: *Slezsko*. Praha 2005.

ŻAKI, Andrzej: *Początki osadnictwa w Karpatach polskich*. In: *Wierchy*, č. 24, 1955, s. 99 – 116.

ŽEMLIČKA, Josef: *Čechy v době knížecí 1034–1198*. Praha 2007.

ŻUROWSKA, Klementyna: *Benedyktyni Tynieccy w średniowieczu. Materiały z sesji naukowej Wawel – Tyniec 13-15 października 1994*. Kraków 1995.

ŻUROWSKA, Klementyna: *Tyniec. Sztuka i kultura benedyktynów od wieku XI do XVIII. Katalog wystawy w zamku królewskim na Wawelu październik – grudzień 1994*. Kraków 1994.

Internetový zdroj

Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich. [online] Tom. XXI., 1880-1914. [cit. 2010-24-2] Dostupný z www: <http://dir.icm.edu.pl/pl/Słownik_geograficzny/Tom_XII>

Seznam zkratk

BSSM	Biografický slovník Slezska a Severní Moravy
CDM	Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae
CDES	Codex diplomaticus nec non epistolaris Silesiae
CDS	Codex diplomaticus Silesiae. Regesten zur schlesischen Geschichte.
c. k.	císařský a královský
ed.	editor
edd.	editoři
inv.	inventář
kart.	karton
kol.	kolektiv
Lib.	Liber
LT	Listinář Těšínska. Codex diplomaticus ducatus Tesinensis.
nestr.	nestránkováno
Notizen-Blatt	Notizen – Blatt der historisch – statistischen Section der Kaiserliche und Königliche Mährisch – schlesischen Gellschaft zur Beförderung des Ackerbaues, der Natur – und Landeskunde
roč.	ročník
s.	strana
seš.	sešit
sv.	svazek
SOkA	státní okresní archiv
SZM	Slezské zemské muzeum
Tom.	Tomus

Seznam příloh

Příloha I. Soupis týneckých opatů do roku 1743.....	84
Příloha II. Soupis orlovských opatů a bratrů uvedených v listinách do sekularizace kláštera.....	87
Příloha III. Obrazová příloha.....	88
Obr. 1 - Týnecký klášter z jihozápadní strany	88
Zdroj: KNABIT, L. – STAN, W.: <i>Benedyktyni tynieccy</i> , s. 3.	
Obr. 2 - Týnecký klášter ze západní strany (z břehu Visly)	88
Zdroj: KNABIT, L. – STAN, W.: <i>Benedyktyni tynieccy</i> , s. 6.	
Obr. 3 - Orlovský znak	89
Zdroj: foto L. Horáková	
Obr. 4 - Rekonstrukce půdorysu orlovského kostela	90
Zdroj: ROSOVÁ, R.: <i>Kostel Narození P. Marie v Orlové v písemných pramenech</i> . In: GWUZD, J. a kol.: <i>Památkový ústav v Ostravě. Výroční zpráva 2000</i> . Ostrava 2001, s. 107.	
Obr. 5 – Stavební vývoj orlovského kostela	90
Zdroj: AUGUSTINKOVÁ, L.: <i>Příspěvek ke stavebnímu vývoji farního kostela v Orlové</i> . In: GWUZD, J. a kol.: <i>Památkový ústav v Ostravě. Výroční zpráva 2000</i> . Ostrava 2001, s. 114.	
Obr. 6 - Kostel Narození Panny Marie z roku 1466	91
Zdroj: ADAMUS, A.: <i>Z dějin Orlové</i> , s. 85.	
Obr. 7 - Nejstarší zvony orlovského římsko-katolického kostela	91
Zdroj: MÍŠA, J. R.: <i>Katolický kostel</i> . In: s. 376.	
Obr. 8 - Novogotický kostel Narození Panny Marie z let 1903-1905	92
Zdroj: foto L. Horáková	
Obr. 9 - Oltář v kostele Narození Panny Marie	93
Zdroj: foto L. Horáková	

Příloha I. Soupis týneckých opatů do roku 1743

Zdroj: GRONOWSKI, T. M.: *Zwyczajny klasztor, zwyczajni mnisi. Wspólnota tyniecka w średniowieczu*. Kraków 2007, s. 220- 228; SCZANIECKI, P.: *Katalog opatów tynieckich*. Kraków 1978, s. 240-241.

Aron (1044 ? – 1059)

Anchoras (ok. 1075)

Berninus (? – 1083 ?)

Sieciech (Strzeszek) (? – 1095 ?)

Gilbert (? – 1106 ?)

Beroldus (Bierołt) (? – 1122)

Brun (? – 1139 ?)

Prejectus (? – 1151 ?)

Gotmar (? – 1167 ?)

Hildebrand (1166 – 1167)

Herman (? – 1177)

Miłowan (1177 ? – 1194 ?)

Chwalibóg (1194 ? – 1212 ?)

Michał (1213 - ?)

Lutfryd (1224 – 1244)

Jan (1244 – 1247)

Bolebor (1247 ? – 1259)

Wawrzyniec (1259 ? – 1271 ?)

Modliboż (1271 - ?)

Koźma (1273 – 1284)

Wojciech (1287 – 1293)
Maciej (1295 - ?)
Michał (1304 – 1336 ?)
Bohusław (Bogusz) (1339 – 1343 ?)
Henryk (1343 – 1350)
Jan [ze Skawiny?] (1351 – 1374)
Wojciech (1374 – 1382)
Jan zv. Janczy, z Opatkowic [Opatowa?] (1382 – 1386)
Mścisław [z Lusławic] (1386 – 1410)
Mikołaj [z Ratnaw] (?)
Dziersław z Zalasu (1411 – 1420)
Stanisław Rozkoszka, z Rozkochowa (1420 – 1435)
Bogdał Drobotowic, z Jodłownika (1436 – 1452)
Maciej Skawinka, ze Skawiny (1452 – 1477)
Andrzej Ożga, z Ruszczy (1477 – 1487)
Jan Sułowski, z Sułowa (1487 – 1497)
Jan [Piotrowski, z Piotrowic] (1497 ? – 1512)
Stanisław Baranowski, z Baranowa (1512 – 1526)
Andzej Gniady, z Zabierzowa (1526 – 1541)
Wincenty Baranowski, z Baranowa (1542 – 1558)
Jan Łowczowski (1558 – 1568)
Hieronim Krzyżanowski (1568 – 1573)
Andrzej Brzechwa (1573 – 1593)

Titulární opati jmenovaní králem:

Mikołaj Mielecki (1593 – 1604)

Stanisław Sułowski (1604 – 1618)

Stanisław Łubieński (1618 – 1627)

Henryk Firlej (1628 – 1653)

Kalor Ferdynand Waza (1635 – 1641)

Piotr Gembicki (1641 – 1643)

Jan Karol Konopacki (1643)

Andrzej Leszczyński (1644 – 1646)

Stanisław Pstrokoński (1646 – 1657)

Maciej Poniatowski (1657 – 1660)

Hieronim Augustyn Lubomirski (1660 – 1685)

Józef Lubomirski (1685 – 1709)

Stanisław Szembek (1709 – 1721)

Teodor Potocki (1723 – 1738)

Krzysztof Szembek (1739 – 1743)

Příloha II. Přehled jmen orlovských opatů a bratrů uvedených v listinách do sekularizace kláštera

Zdroj: ADAMUS, A.: *Z dějin Orlové*. Kroměříž 1226, s. 57. Doplněno údaji z listinného materiálu citovaného v textu.

Martin, kaplan okolo roku 1260

Jan I., opat, zmiňován roku 1291, zemřel 14. května neznámého roku, snad 1319

Šimon, převor, uveden jako svědek na listině z roku 1291

Bohuško, mnich, později opat před rokem 1345

Silvester, opat, zemřel 14. května 1349

Jan II. z Krakova, opat, zmíněn jako svědek na listinách z 30. září 1401 a 31. října 1407

Jan III., opat, účastník sporu při volbě týneckého opata 1454

Vavřinec, bratr, opět účastník sporu při volbě týneckého opata 1454

Petr ze Žarnovca, opat od roku 1479

Mikuláš Mčarovský, bratr, zmiňován roku 1479

Jan IV., opat 1492-1511

Ondřej Gniady ze Zaběrova, opat v Orlové 1511-1526, poté opat týnecký

Vincenc Baranowski z Baranowa, opat 1526-1542

Michal Pielsz, opat 1542-1560

Ondřej Burziński, opat 1560-1561

Příloha III. Obrazová příloha

Obr. 1 - Týnecký klášter z jihozápadní strany

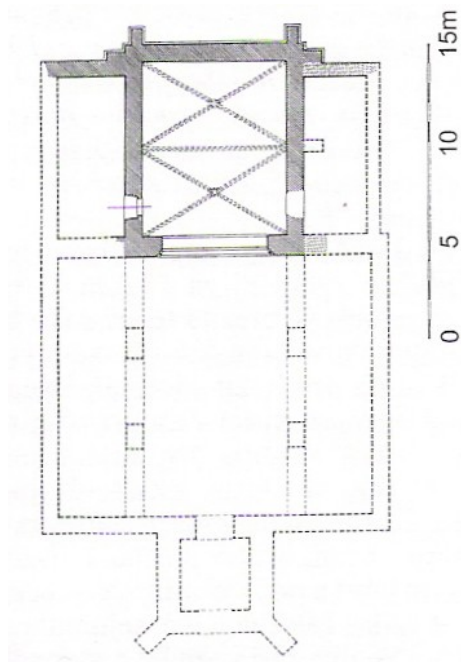

Obr. 2 - Týnecký klášter ze západní strany (z břehu Visly)

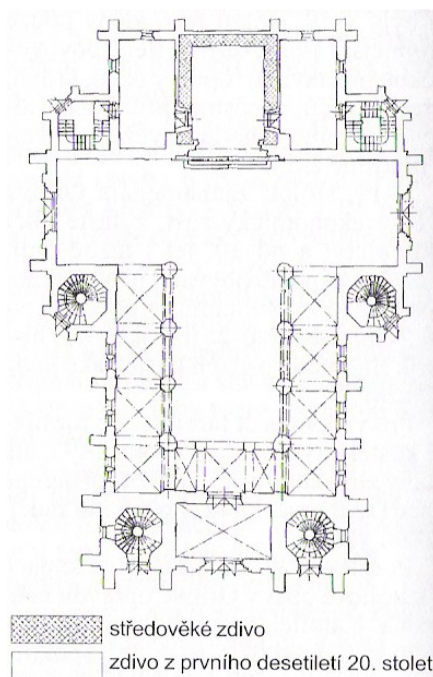

Obr. 3 - Orlovský znak

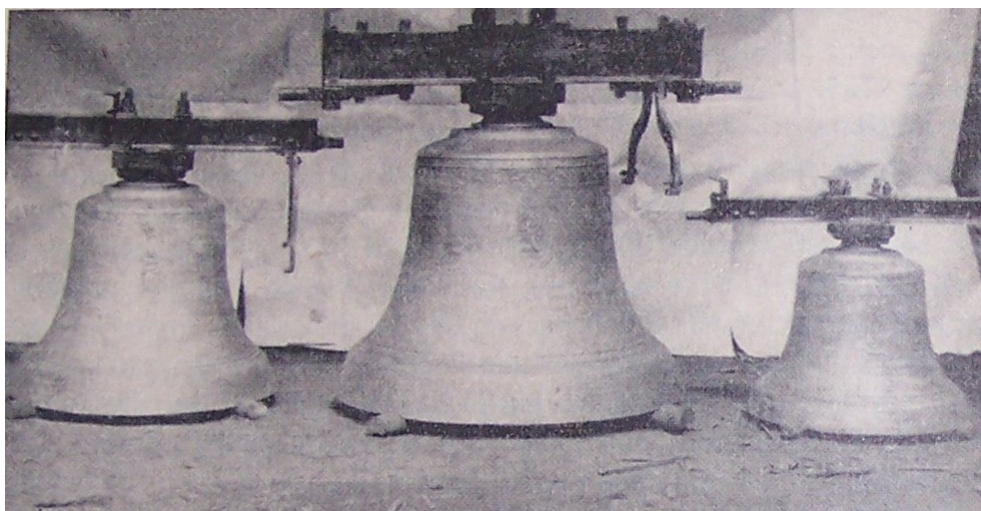
Obr. 4 - Rekonstrukce půdorysu orlovského kostela

Obr. 5 – Stavební vývoj orlovského kostela

Obr. 6 - Kostel Narození Panny Marie z roku 1466

Obr. 7 - Nejstarší zvony orlovského římsko-katolického kostela

Obr. 8 - Novogotický kostel Narození Panny Marie z let 1903-1905

Obr. 9 - Oltář v kostele Narození Panny Marie